

**Internationaliserings-
monitor van het
onderwijs in Nederland**

2009

Internationaliseringsmonitor van het onderwijs in Nederland 2009

Deze Internationaliseringsmonitor is samengesteld onder verantwoordelijkheid van het Europees Platform – internationaliseren in onderwijs (EP), het Centrum voor Innovatie van Opleidingen (CINOP) en de Nuffic, de Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs, in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De coördinatie van de Internationaliseringsmonitor 2009 is in handen van de Nuffic.

De monitor bestaat uit drie delen waarin de ontwikkelingen in het primair en voortgezet onderwijs, het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie, en het hoger onderwijs onder de loep worden genomen.

Nuffic
Postbus 29777
2502 LT Den Haag
T 070 4260 260
F 070 4260 399
I www.nuffic.nl

Hoewel de informatie in deze uitgave met de grootste zorg is samengesteld, kan de Nuffic niet instaan voor het feit dat de gegevens juist en/of volledig zijn. De informatie kan tussentijds gewijzigd of aangepast zijn. De Nuffic aanvaardt ter zake geen aansprakelijkheid. U wordt geadviseerd om in voorkomende gevallen de juistheid van de informatie zelf te verifiëren.

Inhoud

- 5 Inleiding

- 7 Samenvatting en trends

- 11 **Deel I Primair en voortgezet onderwijs**

 - 16 Indicatoren primair en voortgezet onderwijs
 - 18 Trends: Uitgaande mobiliteit
 - 22 Trends: Inkomende mobiliteit

- 25 **Deel II Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie**

 - 27 Indicatoren beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
 - 28 Trends: Uitgaande mobiliteit
 - 32 [Leonardo da Vinciprogramma](#)
 - 36 [BAND-programma](#)
 - 36 [Sectoren binnen programmamobiliteit](#)
 - 38 Trends: Inkomende mobiliteit

- 41 **Deel III Hoger onderwijs**

 - 43 Indicatoren hoger onderwijs
 - 44 Diplomamobiliteit
 - 44 [Trends: Inkomende mobiliteit](#)
 - 46 [Trends: Uitgaande mobiliteit](#)
 - 48 Studiepuntmobiliteit
 - 48 [Trends: Inkomende mobiliteit](#)
 - 48 [Trends: Uitgaande mobiliteit](#)
 - 50 Programmamobiliteit
 - 51 [Trends: Inkomende mobiliteit](#)
 - 56 [Trends: Uitgaande mobiliteit](#)

- 61 **Lijst met afkortingen**

Inleiding

De Internationaliseringsmonitor van het onderwijs in Nederland 2009 bestaat ook dit keer uit drie delen die verwijzen naar het primair en voortgezet onderwijs, het beroepsonderwijs en de volwassenen-educatie, en het hoger onderwijs. Nieuw is dat deze monitor zich voortaan concentreert op een leven lang leren en op programmamobiliteit. Daarom is een aantal details van mobiliteit in het hoger onderwijs hier buiten beschouwing gelaten.

Deze ontbrekende onderwerpen komen voortaan ter sprake – waar mogelijk zelfs uitgebreider dan voorheen – in een nieuwe monitor die zich primair richt op internationalisering in het hoger onderwijs. De eerste publicatie in deze nieuwe reeks verschijnt kort na de zomer. Door deze opsplitsing wat betreft het hoger onderwijs krijgen twee benaderingen de ruimte voor verdere ontwikkeling: de eerste gericht op internationalisering in de hele onderwijskolom en de tweede op de kwantificeerbare aspecten en de achtergronden van internationalisering in het hoger onderwijs.

Uiteraard blijven beide benaderingen met elkaar verbonden. Beter nog: zij zullen elkaar versterken.

Samenvatting en trends

Primair en voortgezet onderwijs

7,7% van de scholen in het primair onderwijs deed in 2008-09 mee aan een internationale activiteit, gesteund door het Europees Platform. Dit betekent een stijging vergeleken met vorig jaar en een bijna bereiken van de streefwaarde van 8% (2010). Hier staat echter een daling van bijna 20% van de mobiliteit van leerlingen tegenover, en een daling van 3% van de docentmobiliteit. Cruciaal is hier echter de constatering dat het aantal vvtto-scholen met vroeg vreemdetalenonderwijs met 56% steeg.

75,8% van de scholen in het voortgezet onderwijs deed in 2008-2009 mee aan een internationale activiteit, gesteund door het Europees Platform. Dit percentage omvat alle activiteiten, ongeacht of er een hele school of slechts één docent aan deelnam. Onder andere in dit kader was minimaal 2,5% van de leerlingen in het voortgezet onderwijs mobiel in 2008-09. Dit is ongeveer gelijk gebleven met vorig jaar. Hiernaast bood 22% van de scholen in het voortgezet onderwijs tweetalig onderwijs aan, een stijging ten opzichte van 2007-08. In het voortgezet onderwijs is sprake van een zekere stabilisatie door krapte van middelen. In ieder geval overtrof de vraag duidelijk het toegekende budget.

Opvallend is de stabiliteit van landenkeuze, met Duitsland op een onbetwiste eerste plaats en Frankrijk en Italië op de tweede en derde plaats. België heeft de vierde plaats behouden. Dit laatste vooral vanwege de populariteit van Vlaanderen bij het primaire onderwijs. Het vermoeden bestaat dat reiskosten meer dan voorheen de landenkeuze hebben beïnvloed en dat de voorkeur uitging naar landen in de omgeving.

In het primair en voortgezet onderwijs vindt de mobiliteit van leerlingen en docenten enerzijds plaats in de context van de nationale programma's die worden gesubsidieerd door het ministerie van OCW, anderzijds door het Leven Lang Leren Programma van de EU. Binnen dit budgetair iets grotere programma is een belangrijke rol weggelegd voor internationale schoolpartnerschappen en voor ICT. In beide subsidiestromen is de administratieve druk op de scholen aanzienlijk verminderd. (Helaas ging dit gedeeltelijk ten koste van de informatiestromen waarnaar in deze monitor wordt verwezen, ter ondersteuning van de beleidsontwikkeling.)

Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Bij de internationale programma's Leonardo da Vinci en BAND groeide het aantal leerlingen dat binnen de opleiding internationale ervaring opdoet in 2009 met 5% naar 2.888 personen. Hiermee komt het percentage mobiele leerlingen, op het totaal aantal mbo-leerlingen, op 0,56%. Het aantal deelnemende docenten steeg met 21% naar 791 personen. Hiermee komt het percentage ten opzichte van het totaal aantal mbo-docenten op 3,80%.

Ook vorig jaar gingen de meeste leerlingen naar de ons omringende landen: het Verenigd Koninkrijk, België, Duitsland en Frankrijk. Meest opvallend ten opzichte van 2008 is de populariteit van Spanje voor het uitvoeren van de stage.¹ Naast Spanje waren voor docenten ook Finland, Malta en het Verenigd Koninkrijk populaire bestemmingen voor het uitvoeren van Leonardo da Vinci-projecten.

In 2009 waren, net als in voorgaande jaren, zowel de leerlingen als docenten voor het grootste deel afkomstig uit de sector DGO (Dienstverlening, Gezondheidszorg en Onderwijs), op grote afstand gevolgd door de sectoren Economie, Landbouw, en Techniek.

Voor het eerst werd in het jaar 2009 de inkomende mobiliteit geregistreerd. Hieruit blijkt dat 1.699 deelnemers (studenten/docenten/jong werkenden) een bezoek brachten aan Nederland. Vergeleken met het aantal deelnemers vanuit Nederland (3.775) kan worden gesteld dat gemiddeld per twee deelnemers die het buitenland bezoeken er één naar Nederland komt. Nederland wordt met name bezocht door deelnemers van Turkse of Duitse komaf.

¹ Stage wordt ook wel de internationale beroepspraktijkvorming (IBPV) genoemd.

Hoger onderwijs

Tussen 2007-08 en 2008-09 bleef het percentage buitenlandse studenten dat zich in Nederland inschreef op 7,4% van de ingeschreven studentenpopulatie steken. Dit komt enerzijds door de vrij sterke toename van de gehele populatie, terwijl anderzijds ook sprake was van een groeiende groep studenten van onbekende herkomst. Mogelijk dat later blijkt dat het percentage buitenlandse studenten toch iets gegroeid is tussen de twee genoemde jaren. Sinds 2005-06 is er vooral sprake van een procentuele toename van buitenlandse studenten in het wo. Het percentage buitenlandse studenten van de wo-populatie steeg van 6,3% naar 9,3%. In dezelfde periode steeg het percentage buitenlandse studenten in het hbo van 5,8% naar 6,4%. In aantallen uitgedrukt gaat het overigens nog steeds wel om een extra 5.000 studenten in het hbo, tegen een extra 9.000 in het wo.

In 2006-07 bestond meer belangstelling om voor een diploma naar het buitenland te gaan. In aantal en als percentage van de totale studentenpopulatie in Nederland was er sprake van een toename. In genoemd jaar schreven bijna 15.000 Nederlandse studenten zich in het buitenlandse hoger onderwijs in, ofwel 2,5% van de studentenpopulatie in Nederland. Omdat er nu drie jaar achtereenvolgende sprake is van een toename van het percentage Nederlandse studenten in het buitenland, kan voorzichtig gesproken worden van een trend. De groei is overigens alweer minder dan de groei die genoteerd werd tussen 2004-05 en 2005-06.

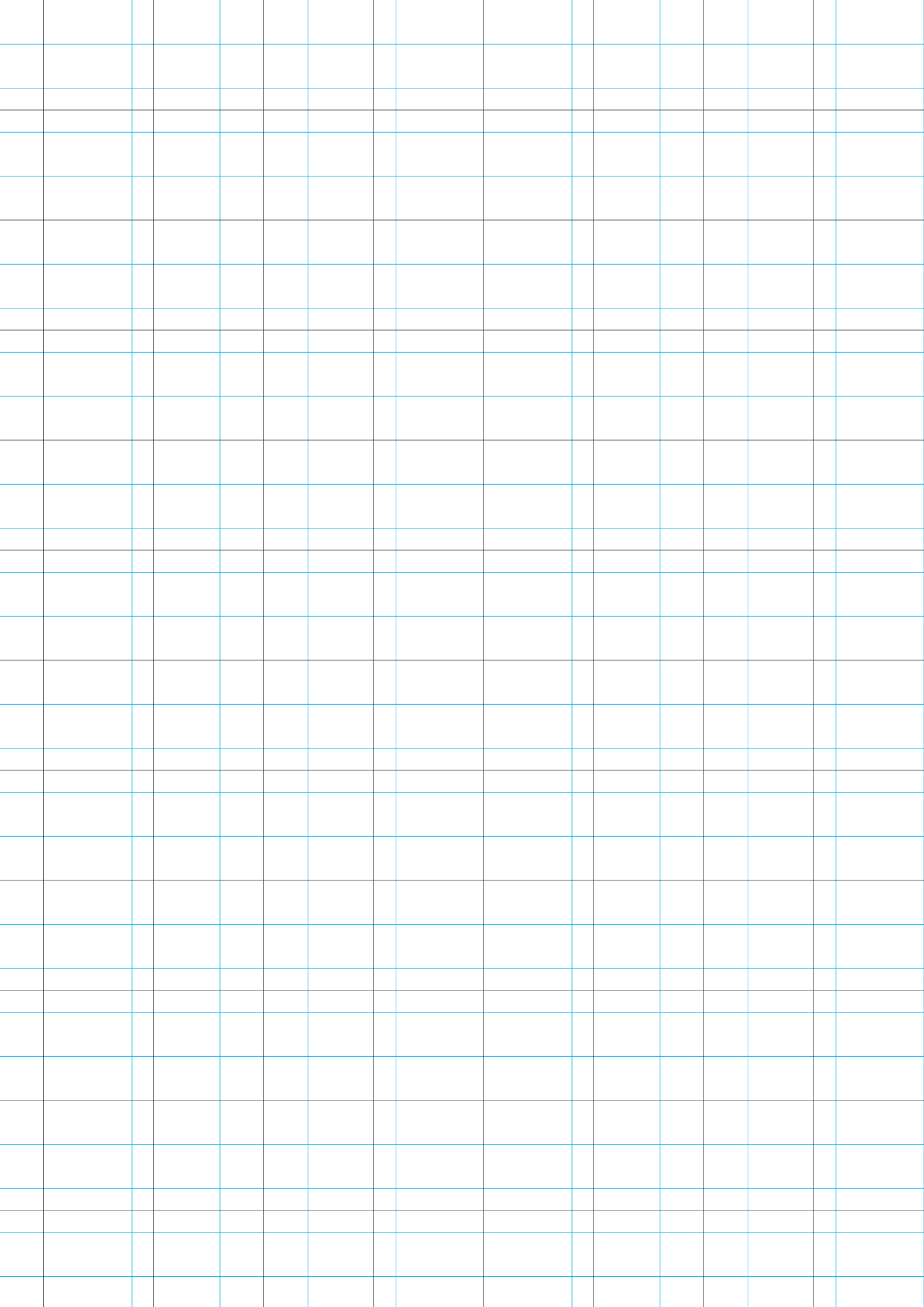
Wat uitgaande studiepuntmobiliteit betreft komt belangrijke informatie uit jaarlijkse onderzoeken onder afgestudeerden. Uit de meest recente gegevens, over afgestudeerden in 2007-08, blijkt dat er evenals vorig jaar een afname is van het percentage wo-afgestudeerden dat gedurende de studie naar het buitenland ging. Bij het hbo steeg dit percentage juist verder, waardoor net als vorig jaar sprake is van een mobiliteitspercentage bij afgestudeerden aan het hoger onderwijs van 23%.

In deze monitor zijn opnieuw gegevens over programma-mobiliteit opgenomen. Hieruit blijkt dat de totale door de Nuffic geregistreeerde inkomende mobiliteit weer steeg ten opzichte van vorig jaar. Het aantal binnenkomende bursalen

schommelt nu rond de 11.000. Het aantal uitgaande bursalen steeg eveneens, tot boven de 7.000 studenten.

Beide stijgingen zijn, weliswaar niet uitsluitend, maar toch in grote mate te danken aan de (betere) registratie van studenten die met een Erasmusbeurs voor stage naar het buitenland gingen. Voorheen verliep deze mobiliteit via het voormalige Leonardo da Vinci-programma, waarvan de centrale registratie van bestemmingslanden te wensen overliet.

Bezoekende Erasmusstudiestudenten kwamen weer vooral uit Spanje, Frankrijk en Duitsland, terwijl studenten uit Nederland het liefst voor een deelstudie naar Spanje, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk gingen. Bezoekende Erasmusstagestudenten kwamen – zo blijkt nu – vooral uit Frankrijk, Duitsland en Turkije. Studenten uit Nederland gingen daarentegen voor stage met name naar het Verenigd Koninkrijk, Spanje en België.

Deel I

Primair en
voortgezet
onderwijs

Primair en voortgezet onderwijs

Bron: Europees Platform – internationaliseren in onderwijs

Vorig jaar is erop gewezen dat binnen het primair en voortgezet onderwijs de internationalisering vanzelfsprekend een ander karakter heeft dan binnen het hoger onderwijs of het beroepsonderwijs. Het verblijf in het buitenland is immers per definitie van korte duur, meestal een week, hooguit twee weken.

De in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfers beperken zich tot de activiteiten die plaatsvinden in het kader van subsidieprogramma's. Culturele reizen naar Italië of Duitsland en andere door de school georganiseerde buitenlandse schoolreizen vallen er dus buiten. Dat geldt ook voor uitwisselingsprogramma's die geheel door de school zelf (of door sponsors) worden gefinancierd.

De programma's LLP en Bios

Het Europese Leven Lang Leren Programma (LLP) is in 2007 van start gegaan. Subsidies kunnen voor twee jaar worden toegekend, waardoor scholen minder tijd kwijt zijn aan hun aanvragen. De toegekende bedragen hebben een lumpsum-karakter, gebonden aan een minimumaantal 'mobiliteiten' (bezoek aan het partnerland door leerkrachten of leerlingen). Voor scholen levert dit minder papierwerk op, maar een bezwaar voor deze monitor is dat de cijfers over de mobiliteit per jaar minder exact zijn geworden. Hier botsen twee overheidsprincipes. Om de bureaucratie terug te dringen, hoeven scholen minder gegevens aan te leveren, maar onder meer voor een exacte weergave van de mobiliteit zijn deze gegevens eigenlijk noodzakelijk. Uitgegaan is van de zeker gerealiseerde mobiliteit, terwijl heel wat scholen het toegekende bedrag gebruiken om een groter aantal leerkrachten en leerlingen de gelegenheid te bieden een bezoek te brengen aan de partnerschool.

De nationale programma's, hier gaat het om de door OCW beschikbaar gestelde middelen, zijn met de start van het programma Bios (Bevordering Internationale Oriëntatie en Samenwerking) in 2008 op een geheel nieuwe leest geschoeid. De aanvraagprocedure en de verslaglegging zijn aanzienlijk vereenvoudigd. Het gemak en de herkenbaarheid voor scholen stonden daarbij voorop.

Europese en Internationale Oriëntatie (EIO)

Het doel van de mobiliteitsprogramma's is de Europese en Internationale Oriëntatie te versterken op scholen, bij leerlingen en leerkrachten, om zo beter voorbereid te zijn op de internationale samenleving. Op het eerste gezicht lijkt de term EIO een pleonasme, maar dat is niet het geval. De term brengt tot uitdrukking dat Europese samenwerking van een andere orde is dan de internationale. Op Europees terrein is er een politieke structuur tot stand gekomen, waardoor andere lidstaten tot op zekere hoogte geen buitenland meer zijn. Mobiliteit is een middel, geen doel op zich. Voor alle gesubsidieerde activiteiten geldt daarom dat er heldere leerdoelen gehanteerd moeten worden. In de praktijk betekent dit dat er steeds een wisselwerking is met de activiteiten in de gewone lessen. Dit geldt voor alle scholen die een beroep doen op Bios of LLP.

Daarnaast zijn er scholen die veel verder gaan. Deze scholen geven vorm aan een internationale leerweg, met tal van daarop gerichte activiteiten in en buiten de lessen.

Zo'n internationale leerweg kan in feite gekenschetst worden als een nieuw type onderwijs, binnen het bestaande systeem. Het gaat daarbij om het sterk groeiende tweetalige onderwijs (tto) binnen het voortgezet onderwijs, voornamelijk vwo.

In 2009 volgden 112 scholen deze internationale leerweg, één school met Nederlands-Duits, de overige scholen met Nederlands-Engels onderwijs. Daarnaast slaat het Elos-concept aan, waaraan in 2009 32 scholen deelnamen.

Elos staat voor 'Europa als leeromgeving voor scholen' en is als concept en netwerk ontstaan uit het voormalige Comeniusprogramma van de Europese Unie. Net als op het tto krijgt EIO veel aandacht op deze Elos-scholen, met de nadruk op Europese samenwerking. Daarnaast worden extra eisen gesteld bij ten minste twee moderne vreemde talen.

Het belang van de activiteiten binnen de gewone lessen valt daarom niet te onderschatten als bijdrage aan de internationalisering binnen het primair en voortgezet onderwijs.

Wel vormt de internationale mobiliteit het meest aansprekende onderdeel. Bovendien gaat het daarbij om de 'proof of the pudding'. Hier moeten de leerlingen immers tonen dat zij over de vereiste competenties beschikken om te kunnen functioneren binnen een internationale context, op het terrein van EIO en de vreemde talen.

Taalprogramma's

Verskillende vormen van extra aandacht voor talen binnen het primair en voortgezet onderwijs vallen onder de op internationalisering gerichte programma's van het Europees Platform. Zo kent het programma Bios drie op talen gerichte 'takken': vroeg vreemdetalenonderwijs (vvto) binnen het primair onderwijs, versterkt talenonderwijs (vto) en het al genoemde tweetalig onderwijs (tto), beide binnen het voortgezet onderwijs. Het totale aantal scholen in het primair onderwijs dat internationaliseert is in 2009 iets afgenomen, maar het aantal scholen dat intensief internationaliseert door middel van vroeg vreemdetalenonderwijs is gegroeid tot 310 scholen in 2009, tegenover 100 in 2007 en 174 in 2008. Vvto wordt bijna vanzelfsprekend gekoppeld aan andere internationaliseringsactiviteiten, zoals contacten met een partnerschool

in het buitenland. Naast het Engels, dat op vvtto-scholen vaak al vanaf groep 1 wordt aangeboden, zijn er 24 scholen die Frans en/of Duits aanbieden binnen het programma LinQ. De meeste scholen bieden gemiddeld 100 minuten per week aan. Het tot nu toe verrichte onderzoek bevestigt nog eens dat vvtto niet ten koste gaat van de Nederlandse taalontwikkeling. Bij verder onderzoek zal hier steeds op worden gelet, op verschillende plaatsen vindt nog verder onderzoek plaats. Op veel vvtto-scholen worden Anglia-examens afgenomen, die een rol kunnen vervullen in een doorlopende leerlijn naar het voortgezet onderwijs.

Het programma LinQ besteedt speciale aandacht aan Frans en Duits, waaraan bijna 70 scholen meedoen. Naast de genoemde basisscholen gaat het verder om scholen voor voortgezet onderwijs. LinQ is eind 2008 een nieuwe fase ingegaan met als doel er nog meer scholen bij te betrekken. Er doen bovendien nog 9 scholen mee aan het proefproject 'Spaans op de basisschool' (2007-2010). Voor de inkomende mobiliteit hebben de programma's voor taalassistenten Frans en Duits en voor een opleidingstraject voor Franse en Duitse docenten tot docent in Nederland beperkte betekenis qua aantal (het gaat om ongeveer 60 personen). De invloed van deze inzet van *native speakers* in het onderwijs heeft echter vaak ook invloed op de kwaliteit en de aantrekkelijkheid van het talenonderwijs van de secties Frans en Duits of zelfs van een hele school. Dit leidt bijvoorbeeld vaak tot een groter aantal leerlingen dat deze talen opneemt in hun examenpakket.

Docentenmobiliteit

Binnen het primair en voortgezet onderwijs duurt de docentenmobiliteit kort, meestal ongeveer een week. Het grootste deel van de mobiliteit vindt, heel begrijpelijk, plaats in het kielzog van de leerlingenactiviteiten. Net als vorig jaar is daarom speciaal aandacht gevraagd voor de mobiliteit in het kader van nascholing. Deze is wel een weerspiegeling van de voorkeuren van de docenten zelf.

Leeftijd en schooltype

De meeste basisscholen vinden leerlingenuitwisseling met jonge kinderen niet realistisch, al bestaan er uitzonderingen op die regel. Enige tientallen scholen hebben jaarlijks een leerlingenuitwisseling met Vlaanderen, Duitsland of Engeland. Naast de leeftijd speelt ook de regelgeving een belemmerende rol. De paspoortwet maakt het voor een school onmogelijk met kinderen zonder identiteitsbewijs de grens te passeren. Vooral in de grensstreek vormt dit een rem op contacten tussen scholen aan weerszijden van die grens.

Voortgezet onderwijs

Binnen het voortgezet onderwijs komt uitwisseling pas vanaf de derde klas op een redelijke schaal van de grond, terwijl meestal gekozen wordt voor de bovenbouwklassen. Ruim de helft van de scholen voor voortgezet onderwijs organiseert jaarlijks leerlingenuitwisseling, voor één of meer groepen. Vaak wordt er schoolbreed uitgewisseld, bijvoorbeeld alle derde klassen van vmbo tot en met vwo.

Indicatoren primair en voortgezet onderwijs

Primair onderwijs

In 2009 telt het primair onderwijs 6.910 scholen en ruim 1,5 miljoen leerlingen. Daarbinnen hebben in 2009 1.872 leerlingen deelgenomen aan een meerdaagse uitwisseling met het buitenland, binnen het (nationale) programma Bios. Dat is ten opzichte van het aantal in 2008, 2.321, een daling van ruim 20%. 900 docenten hebben deelgenomen aan een vorm van inhoudelijke nascholing in het buitenland van ongeveer een week. De mobiliteit van docenten is daarmee met ongeveer 2,5% afgenomen ten opzichte van 2008. Daarnaast vond docentenmobiliteit plaats binnen de schoolpartnerschappen (door de nieuwe systematiek binnen LLP valt het exacte aantal niet te achterhalen), terwijl 204 leerkrachten optraden als begeleiders van leerlingen binnen Bios (ook daling).

Deze aantallen zijn, afgezet tegen het aantal basisscholen van bijna 7.000 heel bescheiden, zoals eerder is aangegeven. Als indicator wordt het percentage po-scholen gebruikt dat betrokken is bij één (of meer) van de programma's. In 2009 kwam dat percentage op 7,7% (529 scholen). Vorig jaar bedroeg dat percentage nog 6,4% (424 scholen), zodat er sprake lijkt van een stijging.

In de vorige Internationaliseringsmonitor werden ook de cijfers van scholen die bezig zijn met tweetalig onderwijs (vvto) meegenomen. Deze leerlingen nemen echter niet per definitie deel aan een uitwisseling. Daarom hebben we ervoor gekozen om deze cijfers niet mee te tellen bij de mobiliteitscijfers.

De grote toename (56%) van scholen die vvto implementeren heeft ongetwijfeld effect gehad op de mobiliteitscijfers binnen het primair onderwijs. Het subsidiegeld kan immers maar één keer uitgegeven worden.

Voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs gaat het om 532 scholen met ongeveer 935.000 leerlingen.

Leerlingen

In 2009 namen 22.919 leerlingen deel aan een meerdaagse uitwisseling met het buitenland, ofwel ruim 2,5% van alle leerlingen (vrijwel gelijk aan vorig jaar). Uitgaande van een gemiddelde schoolcarrière van vijf jaar, lijkt het verantwoord te stellen dat ongeveer 10 tot 12% van de leerlingen een keer deelneemt aan een uitwisseling.

Docenten

794 docenten namen deel aan een inhoudelijk nascholingsprogramma in het buitenland. Dit lijkt in eerste opzicht een halvering in vergelijking met 2008. Daarnaast waren er echter minimaal 7.016 mobiliteiten (leerlingen en docenten) in het kader van een schoolproject (in de context van een multilateraal project in het Comeniusprogramma, als voorbereidend bezoek, of ter begeleiding van leerlingen). Door de manier van administreren is het niet te achterhalen of het om docenten of leerlingen gaat. In het verleden is van schattingen uitgegaan. Nu is ervoor gekozen om de reële cijfers te geven. De scholen krijgen subsidie voor een minimumaantal mobiliteiten. Het is zeer goed mogelijk dat ze nog meer mobiliteit laten plaatsvinden.

Buitenlandse partnerschappen

Van de 532 scholen voor voortgezet onderwijs heeft 75,8% een internationale activiteit gedaan met steun van het Europees Platform. Dit gebeurde niet altijd in de context van actieve partnerschappen. Soms gaat het slechts om enkele docenten die eenmalig deelnemen aan een internationale activiteit. In een aantal gevallen kan het ook gaan om internationalisering in het curriculum, zonder een directe partner in het buitenland. Bij 60% van de instellingen is de activiteit ontplooid met één of meer actieve partners in het buitenland (zie grafiek I-01). Binnen Bios gaat dat altijd gepaard met leerlingenuitwisseling, binnen LLP alleen bij bilaterale samenwerking. Het grootste onderdeel van Comenius bestaat echter uit de multilaterale partnerschappen (deelname van scholen uit ten minste drie landen). Hierbinnen vindt onderwijskundige samenwerking plaats via ICT-contacten in combinatie met bezoeken van docenten over en weer (mobiliteit). Scholen kunnen ervoor kiezen om bij deze bezoeken ook leerlingen mee te nemen. Vooral binnen het voortgezet onderwijs gebeurt dit veel, maar het is onmogelijk zicht te krijgen op de exacte cijfers. Dit probleem is al eerder genoemd. Het aantal partners per school varieert sterk, van 2 tot 15.

OCW-streefwaarden primair en voortgezet onderwijs

Voor 2010 werden de volgende streefwaarden vastgesteld:

Grafiek I-01 OCW-streefwaarden primair en voortgezet onderwijs

OCW-streefwaarden primair en voortgezet onderwijs

Bron: Europees Platform, 2010

Primair en voortgezet onderwijs	basis- waarde	laatste waarde	OCW-streef- waarde
	2005-06	2007-08 2008-09	2010
Percentage po-scholen met een internationale activiteit, met steun van het Europees Platform	5,8%	6,4% 7,7%	8,0%
Percentage vo-scholen met een buitenlandse partnerinstelling waarmee onderwijsprojecten worden uitgevoerd	57,9%	59,5% 60,5%	60,0%
Percentage vo-scholen met een meerdaagse uitwisseling met het buitenland in het kader van onderwijskundige samenwerking	2,3%	2,4% 2,5%	2,5%
Percentage vo-docenten met een meerdaags studiebezoek, in het kader van nascholing, aan het buitenland, exclusief leerlingenbegeleiding	1,6%	1,8% 1,8%	1,8%
Percentage vo-scholen met een tweetalige opleiding	16,4%	19,0% 22,2%	20,0%

Trends: Uitgaande mobiliteit

In het primair en voortgezet onderwijs vindt de mobiliteit van docenten en leerlingen voor het grootste deel plaats binnen het nationale programma Bios dat door het ministerie van OCW wordt bekostigd. Hiervoor is een bedrag van ongeveer 3 miljoen euro op jaarbasis beschikbaar.

Binnen de – budgettaire – Europese programma's staan de internationale schoolpartnerschappen centraal met een belangrijke rol voor ICT, naast de nodige mobiliteit. Deze zijn vanaf 2007 gebundeld binnen het Europese Leven Lang Leren Programma (LLP).

Door de veranderde eisen aan scholen (die alleen de minimale mobiliteit hoeven aan te geven) liggen de werkelijke cijfers hoger dan de hier gepresenteerde. Daarom is het verstandig voorzichtig te zijn met conclusies.

Primair onderwijs: een wisselend beeld

Binnen het primair onderwijs is er sprake van een daling in de mobiliteit. Het aantal docenten is gedaald met 2,5%, het aantal leerlingen is gedaald met 20%. Het aantal scholen met vroeg vreemdetalenonderwijs daarentegen is gestegen met 56%. Hier is dus wel sprake van internationalisering, maar niet direct van mobiliteit. Het percentage scholen dat gebruikmaakt van de subsidieprogramma's is gestegen met ruim een vol procentpunt. Het primair onderwijs heeft steeds de nodige schommelingen laten zien, daarom kunnen we alleen met enig voorbehoud concluderen dat er een tweedeling zou zijn van scholen die zich intensiever gaan bezighouden met internationalisering en scholen die er juist van afzien. De totale aantallen zijn ook te klein voor een dergelijke conclusie.

Voortgezet onderwijs: stabilisatie, geen verzadiging

In het voortgezet onderwijs is in 2009 sprake geweest van stabilisatie, op vrijwel alle punten. Dat betekent geenszins dat er sprake is van verzadiging. De beschikbare middelen werken stabilisatie in de hand. Feitelijk zijn er geen middelen voor groei, de toegekende bedragen bij Bios liggen bijna altijd onder de normbedragen van het programma. Het percentage scholen dat gebruik zou hebben willen maken van de programma's is onmiskenbaar hoger dan de nu gerealiseerde 75,8%.

Binnen het voortgezet onderwijs zien we dat er vaak schoolbreed uitgewisseld wordt, bijvoorbeeld alle derde klassen van vmbo tot en met vwo. Daarom en doordat er binnen de Europese programma's geen onderscheid gemaakt wordt in type voortgezet onderwijs, kunnen we de totalen niet uitsplitsen.

Volwasseneneducatie en lerarenopleiding

Mobiliteit bij volwasseneneducatie vindt voornamelijk plaats in het kader van het Grundtvigprogramma. In 2008 waren er drie programma's waarbij mobiliteit plaatsvond: Lerende Partnerschappen, Nascholing en Voorbereidende Bezoeken. In 2009 zijn er nieuwe programma's bijgekomen, waarvan met name Bezoek en Uitwisseling goed loopt.

We kunnen hier door de manier van administreren geen onderscheid maken tussen leerlingen en docenten. Het gaat dus om het totaal aantal mobiliteiten, waarbij de opmerking gemaakt moet worden dat het om een – verplicht – minimum-aantal gaat. Het staat de instelling vrij om met meer personen op pad te gaan.

Het aantal mobiliteiten in 2009 ligt op 657. In 2008 was dit aantal 398. Dit is een toename van 60%. De verhoging van het budget en de toename van programma's hebben dus een grote impact gehad op de mobiliteit.

Mobiliteit bij de lerarenopleiding vindt voornamelijk plaats in het kader van Bios-stages. Leerlingen/studenten van de lerarenopleiding volgen een stage in het buitenland. In 2009 ging het om 727 leerlingen.

Grafiek I-02 Mobiliteit per programma in 2008 en 2009, uitgesplitst naar leerlingen en docenten

Grafiek I-03 Aantal leerlingen naar het buitenland, 2005-2009

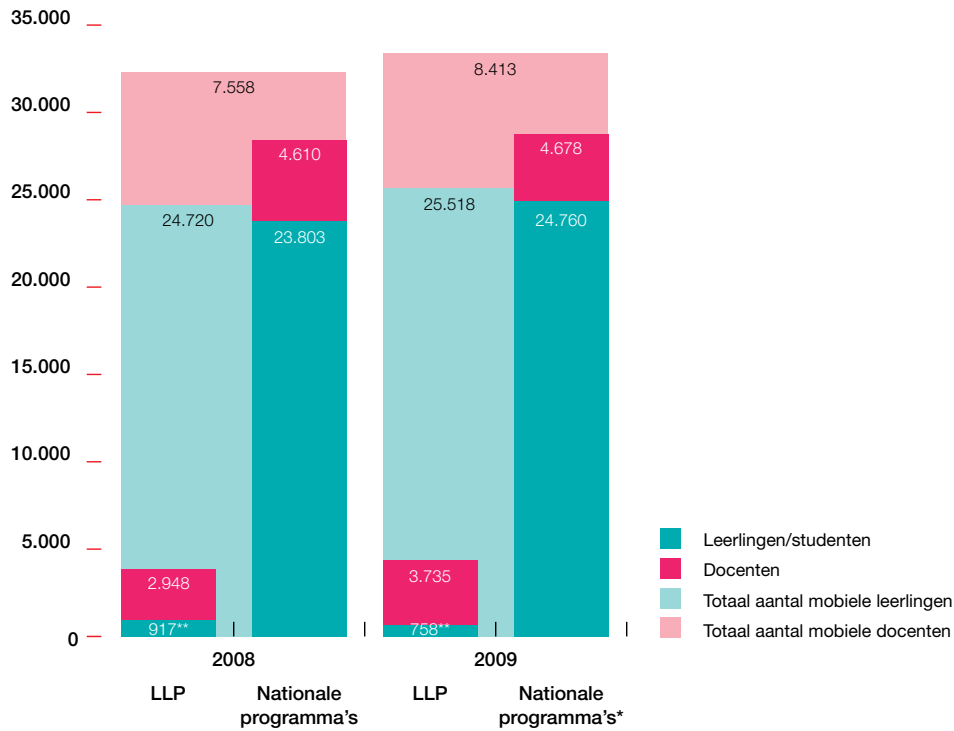
Grafiek I-04 Aantal docenten naar het buitenland, 2005-2009

Grafiek I-05 Uitgaande mobiliteit van leerlingen en docenten, naar schooltype, in 2007, 2008 en 2009, in procenten van de totalen van 31.958, 32.278 en 33.931 (zie bladzijde 21)

Grafiek I-02

Mobiliteit per programma in 2008 en 2009, uitgesplitst naar leerlingen en docenten

Bron: Europees Platform, 2010

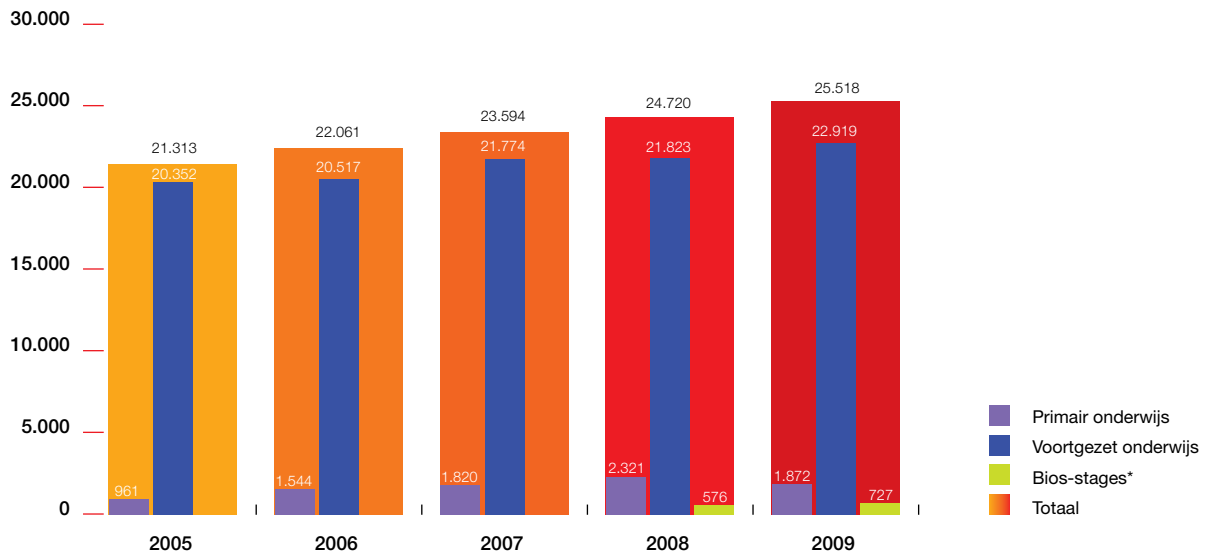
* In 2008 inclusief Bios.

** Het werkelijke aantal kan het dubbele zijn, vanwege lumpsumkarakter en tweejarige projecten.

Grafiek I-03

Aantal leerlingen in het buitenland, 2005-2009

Bron: Europees Platform, 2010

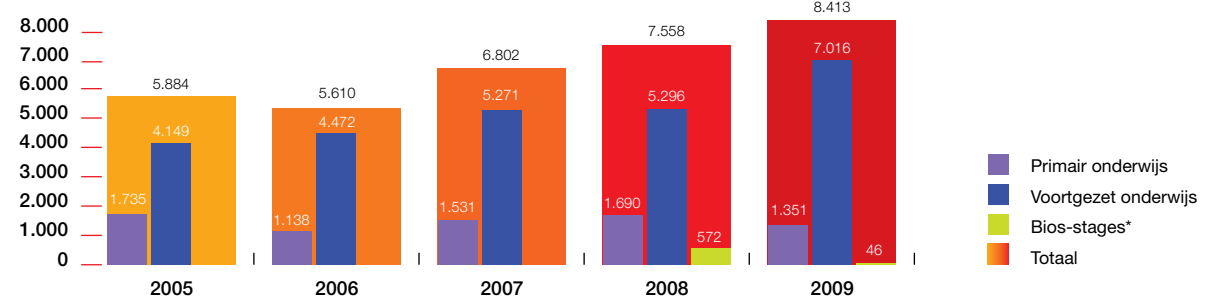

* Bios-stages bestaan sinds 2008. Daarom zijn er geen cijfers van voorgaande jaren beschikbaar.

Grafiek I-04

Aantal docenten naar het buitenland, 2005-2009

Bron: Europees Platform, 2010

* Bios-stages bestaan sinds 2008. Daarom zijn er geen cijfers van voorgaande jaren beschikbaar.

Bestemming

Duitsland is nog steeds het land dat het meest bezocht wordt in het kader van leerlingenuitwisselingen. Dit komt door het gemak waarmee uitwisseling tot stand kan komen en de lage kosten. Daarbij zal stellig ook een rol spelen dat de subsidie-bedragen binnen Bios laag liggen door de grote vraag.

Die bedragen zijn nog wel toereikend bij een uitwisseling met Duitsland of België, maar bij duurdere bestemmingen moet er veel geld bij via leerlingenbijdragen.

Grafiek I-06 Mobiliteit van leerlingen en docenten uitgesplitst naar land van bestemming, 2006-2009

Frankrijk en Italië staan op plaats twee en drie als het gaat om leerlingenuitwisseling. Deze landen ontlopen elkaar nauwelijks. Hetzelfde geldt ook voor de docenten.

Wat leerlingenuitwisseling betreft heeft België zich gestabiliseerd op de vierde plaats, dankzij de populariteit van Vlaanderen bij het primair onderwijs. Spanje staat op de vijfde plaats.

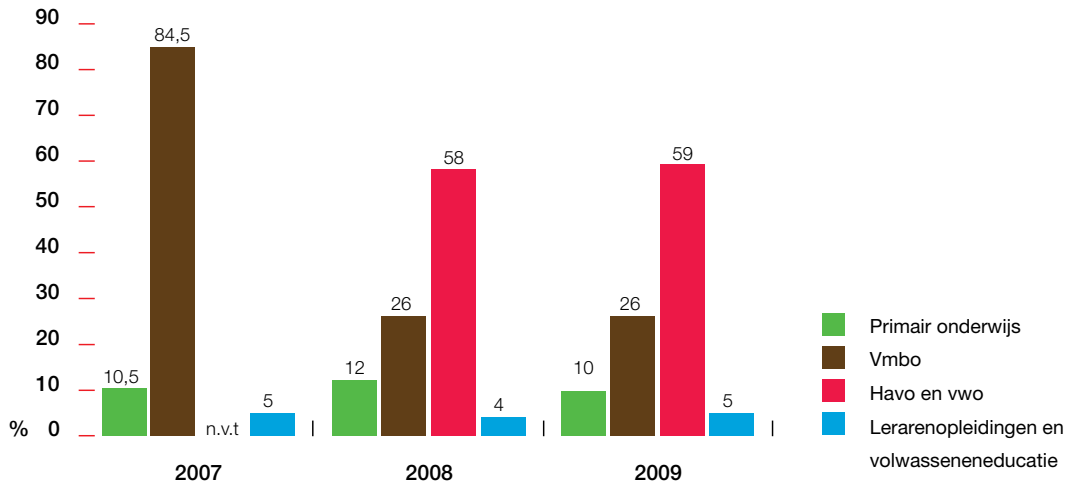
Opvallend is dat Tsjechië daar vlak achter zit. Ook hier zal de prijs van het vervoer een rol spelen.

De Scandinavische landen zijn na een daling vorig jaar weer gestegen bij zowel de leerlingenuitwisseling als de nascholing. Duitsland is ook het meest bezochte land door docenten, op de voet gevolgd door het Verenigd Koninkrijk. Hier gaan met name veel docenten naartoe die nascholing volgen in het kader van tweetalig onderwijs. Zweden blijkt ook al jaren een gewilde bestemming te zijn voor nascholing van docenten.

Grafiek I-05

Uitgaande mobiliteit van leerlingen en docenten, naar schooltype, in 2007, 2008 en 2009, in procenten van de totalen van 31.958, 32.278 en 33.931*

Bron: Europees Platform, 2010

* Indicatieve, afgeronde percentages. Soms is sprake van gemengde groepen leerlingen; docenten kunnen binnen diverse schooltypes werkzaam zijn.

Grafiek I-06

Mobiliteit van leerlingen en docenten uitgesplitst naar land van bestemming, 2006-2009

Bron: Europees Platform, 2010

LAND	2006		2007		2008		2009	
	Leerlingen	Docenten	Leerlingen	Docenten	Leerlingen	Docenten	Leerlingen	Docenten
Duitsland	7.199	961	7.374	997	9.078	1.246	8.850	990
Frankrijk	1.716	233	1.786	302	2.070	390	2.569	359
Italië	2.502	516	2.527	571	2.047	619	2.347	372
België	1.813	271	1.627	314	1.692	292	1.515	256
Spanje	1.326	220	977	297	1.254	387	1.450	252
Tsjechië/Slowakije	987	123	435	48	1.300	224	1.237	169
Ver. Koninkrijk	836	626	1.090	751	1.102	749	1.169	926
Polen	1.348	181	1.451	185	1.131	189	1.162	141
Finland/Noorw./Zweden	693	339	988	549	591	624	805	738
Denemarken	1.243	208	938	146	957	240	738	177
Hongarije	350	85	329	96	398	82	483	102
Turkije	228	137	372	251	197	232	450	15
Overig EU			1.202	534	928	313	1.885	434
Verenigde Staten				196	63	332	106	141
Marokko		153		157	43	136	84	141
Overig/onbekend	2.392	2.672	3.056	2.412	2.256	2.307	668	3.100
TOTAAL	22.633	6.725	24.152	7.806	25.107	8.362	25.518	8.413

Trends: Inkomende mobiliteit

Verre bestemmingen buiten Europa blijven – op een enkele uitzondering na – voorbehouden aan docenten en schoolleiders. Bios maakt bestemmingen over de hele wereld mogelijk. 141 docenten zijn naar de Verenigde Staten geweest. Dit is nog geen 2% van het totaal aantal docenten. 232 docenten gingen naar andere landen buiten Europa. Dit is 0,5% van het totaal. Ongetwijfeld speelt hier de hoogte van de beurs een bepalende factor.

[Grafiek I-07 Landenkeuze bij nascholing van docenten, los van leerlingenactiviteiten, in 2008 en 2009](#)

Over de inkomende mobiliteit binnen het primair en voortgezet onderwijs bestaan geen betrouwbare cijfers. De leerlingenuitwisseling is steeds wederzijds, zodat het aantal leerlingen dat Nederland bezoekt in principe ongeveer gelijk is aan het aantal uitgaande leerlingen.

Bij de docentenmobiliteit gaat het voor een deel om wederkerigheid, voornamelijk binnen de Comeniusschoolpartnerschappen, maar ook daar niet voor 100 procent. Voor een deel gaat het om eenzijdige bezoeken in het kader van nascholing in het buitenland.

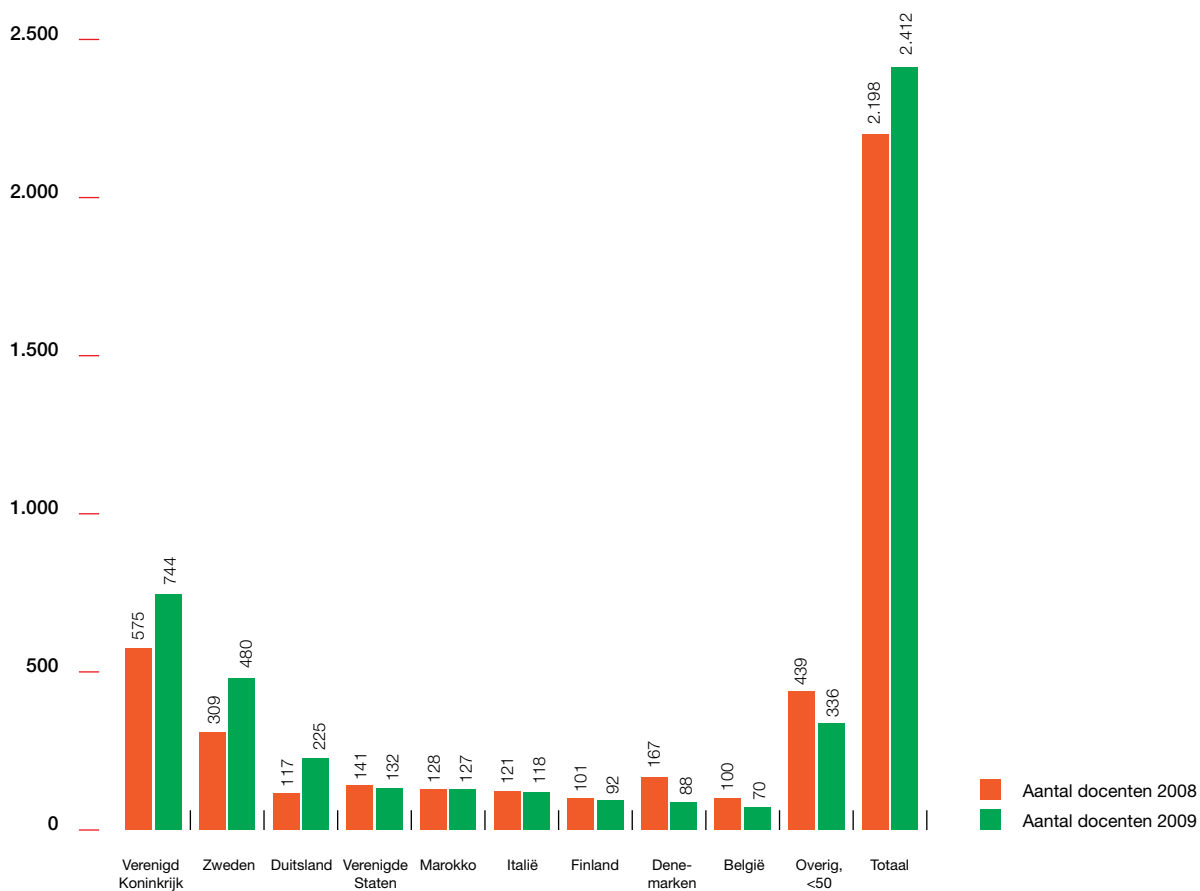
Bovendien zijn er speciale programma's (nationaal en Europees) om buitenlandse delegaties in Nederland te ontvangen.

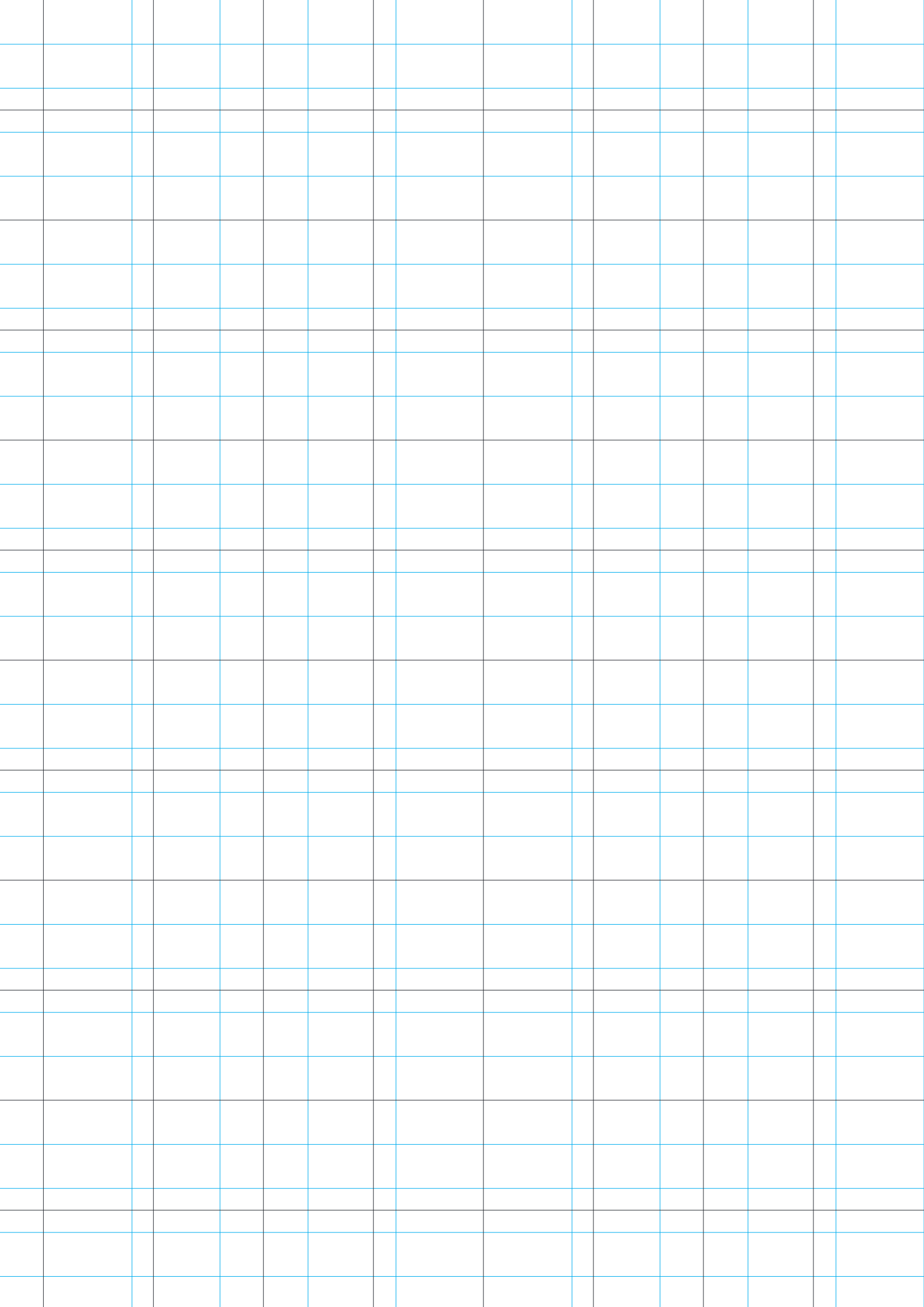
Dit jaar bezochten in dit kader, net als vorig jaar, 325 onderwijzers uit het buitenland Nederland. In het kader van taalassistentenprogramma's brachten 56 studenten of leerkrachten een schooljaar in Nederland door.

Grafiek I-07

Landenkeuze bij nascholing van docenten,
los van leerlingenactiviteiten, in 2008 en 2009

Bron: Europees Platform, 2010

Deel II

**Beroeps-
onderwijs**

en

**volwassenen-
educatie**

Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Bron: CINOP

Het met bve aangeduide onderwijsveld omvat alle (opleidings)instellingen voor het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie.

Om zicht te krijgen op de internationale mobiliteit buiten de programma's is binnen dit veld in 2007 een nulmeting uitgevoerd in het kader van het Programma Internationalisering Beroepsonderwijs. Hieruit is gebleken dat een grote groep instellingen gebruikmaakt van eigen middelen voor internationale mobiliteit van leerlingen en docenten.

Deze uitwisselingen vallen echter niet onder een vast registratiesysteem. Daarom heeft deze rapportage alleen betrekking op de mobiliteit die loopt via de programma's Leonardo da Vinci en BAND (Bilateraal Austausch Programma Nederland-Duitsland).²

2 De deelnemersaantallen slaan op het aantal geregistreerde deelnemers dat in 2008 of 2009 in het kader van bezoek of stage naar het buitenland is geweest.

Indicatoren beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Leerlingen

In het schooljaar 2008-09 telde het mbo 514.594 leerlingen.³ Van deze groep leerlingen hebben in 2009 2.888 leerlingen een bezoek gebracht aan het buitenland in het kader van het Leonardo da Vinci- of het BAND-programma. Op basis van het totaal aantal mbo-leerlingen betekent dit een percentage van 0,56%. Wanneer de laatste vijf jaren in beschouwing worden genomen, kan worden gesteld dat de gestage groei na de terugval in 2006 ervoor heeft gezorgd dat het oude niveau van het topjaar 2005 weer is bereikt. Verder impliceert dit percentage dat, uitgaande van een gelijke leerlingenpopulatie, er in 2010 minimaal 464 extra leerlingen naar het buitenland moeten gaan om het gestelde streefcijfer van 0,65% te behalen. Het totaal aantal leerlingen zou dan neerkomen op 3.352.

Docenten

Voor het schooljaar 2007-08 was er sprake van in totaal 20.656 docenten.⁴ Dit komt overeen met 16.792 fte's. Van deze groep docenten hebben in 2009 791 docenten een bezoek gebracht aan het buitenland in het kader van programmamobiliteit binnen Leonardo da Vinci en BAND. Dit betekent een percentage van 3,8% van het totaal aantal mbo-docenten. Dit is een stijging van 0,4% procentpunt ten opzichte van 2008. Dit percentage impliceert dat het aantal docenten dat buitenlandervaring opdoet het gestelde streefcijfer van 2010 (3,5%) overstijgt.

Partnerschappen in het buitenland

Van de 43 ROC's (bron: CFI) en 13 AOC's (bron: AOC Raad) in Nederland heeft 68% één of meer actieve partners in het buitenland in het kader van programmamobiliteit in 2009. Dit percentage impliceert dat ook het streefcijfer voor het aantal ROC's en AOC's dat minimaal één buitenlandse partner heeft (58%) naar verwachting ruim gehaald wordt.

In totaal hebben de Nederlandse ROC's en AOC's rond de 650⁵ actieve partners in het buitenland. Het aantal partners per onderwijsinstelling varieert van 1 tot 40. Gemiddeld heeft een Nederlandse onderwijsinstelling 6 partners in het buitenland.

OCW-streefwaarden beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Voor 2010 werden de volgende streefwaarden vastgesteld:

Grafiek II-01 OCW-streefwaarden beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Grafiek II-02 Aantal mbo-leerlingen dat in programmacontext buitenlandervaring opdoet, ten opzichte van alle mbo-leerlingen

³ Bron: CBS Statline, 4 augustus 2009.

⁴ Bron: CFI/ministerie van OCW, 2008. Het betreft de meest recente cijfers (22 maart 2010). Ondersteunend/administratief onderwijspersoneel is hierin niet meegenomen.

⁵ Het gaat hierbij om actieve partners binnen de context van een uitwisselingsprogramma; de geregistreerde mobiliteit. Dit is gebaseerd op een schatting omdat Leonardo da Vinci het aantal actieve partners niet bijhoudt. Het aantal daadwerkelijke partners binnen de niet-geregistreerde mobiliteit is veel groter. Zo bleek uit het Wereld Proeftuinenvooronderzoek (CINOP, 2009) dat ruim 80% van de onderzochte opleidingsinstellingen één of meerdere contacten met opleidingsinstellingen en/of leerbedrijven onderhoudt met Turkije, Frankrijk en Verenigd Koninkrijk.

Trends: Uitgaande mobiliteit

De twee mobiliteitsprogramma's voor het bve-veld zijn Leonardo da Vinci en BAND. Leonardo da Vinci heeft een veel grotere omvang dan BAND.

Het Leonardo da Vinciprogramma, ingesteld door de Europese Commissie, richt zich op het bevorderen van innovatie, het bevorderen van de disseminatie van ervaringen in het beroepsonderwijs en op de internationalisering van dit onderwijs. In het kader van dit programma werd in 2009 € 3.755.800 toegekend aan projecten voor leerlingen, € 925.000 aan projecten voor docenten en € 500.000 aan projecten voor voor jong werkenden.⁶

Het Bilateraal Austausch Programma Nederland-Duitsland (BAND) is ingesteld door de ministeries van OCW en LNV in samenwerking met het Duitse ministerie van Onderwijs. Dit programma heeft als doel instellingen in het beroepsonderwijs een impuls te geven om bilaterale uitwisseling als vast onderdeel van de beroepsopleiding te ontwikkelen en om internationale samenwerking een structurele basis te geven. Het ministerie van OCW heeft in 2009 aan dit programma een budget van € 197.250 toegekend. Het ministerie van LNV heeft dit aangevuld met € 52.100. Het totale bedrag komt daarmee op € 249.350.

Grafiek II-03 Beschikbare budgetten in het Leonardo da Vinciprogramma, 2005-2009

Voor het Leonardo da Vinciprogramma zijn na twee jaren van forse stijging de budgetten voor internationale mobiliteit in 2009 met 2% afgenomen ten opzichte van 2008. In 2009 werd 72% van het budget besteed aan buitenlandse projecten voor leerlingen, 18% aan projecten voor docenten en 10% aan projecten voor jong werkenden. De afgelopen vijf jaar is het Leonardo da Vincibudget met een toename van 114% ruim verdubbeld.

In het BAND-programma is het totale budget met 31% verhoogd naar € 250.050. Dit komt met name door een verhoging van de projectvergoedingen (overnachtingskosten, reiskosten etc.) die nu meer in lijn zijn gebracht met de vergoedingen in het Leonardo da Vinciprogramma.

⁶ De officiële term voor jong werkenden binnen Leonardo da Vinci is 'people on the labour market'. Hiermee wordt de populatie van mensen bedoeld die beschikbaar is voor de arbeidsmarkt.

Grafiek II-01

OCW-streefwaarden beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Bron: CINOP, 2010

	Diplomabiliteit		
	basis-waarde	laatste waarde	OCW-streef-waarde
	2006	2008 2009	2010
Percentage mbo-studenten dat voor minimaal 2 weken naar het buitenland vertrekt voor studie of stage, van de totale Nederlandse studentenpopulatie	0,44%	0,54% 0,56%	0,65%
Percentage Nederlandse docenten in de mbo-sector dat voor minimaal 1 week naar het buitenland vertrekt, van de totale Nederlandse docentenpopulatie	3,47%	3,40% 3,80%	3,50%
Percentage van de Nederlandse onderwijsinstellingen (ROC en AOC tezamen) met één of meerdere actieve buitenlandse partners	*	53% 68%	58%

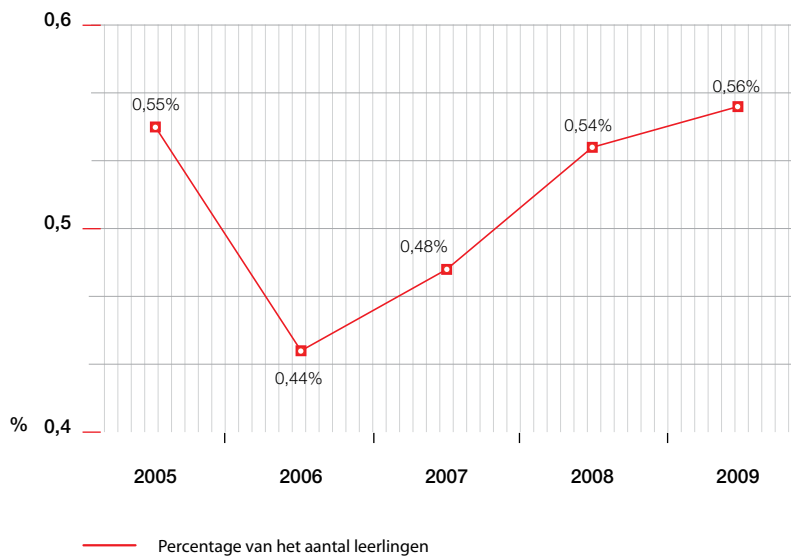
Noot: Indicatoren internationalisering mbo in het kader van mobiliteitsprogramma's Leonardo da Vinci en BAND.

* Niet eerder onderzocht.

Grafiek II-02

Aantal mbo-leerlingen dat in programmacontext buitenland ervaring opdoet, ten opzichte van alle mbo-leerlingen

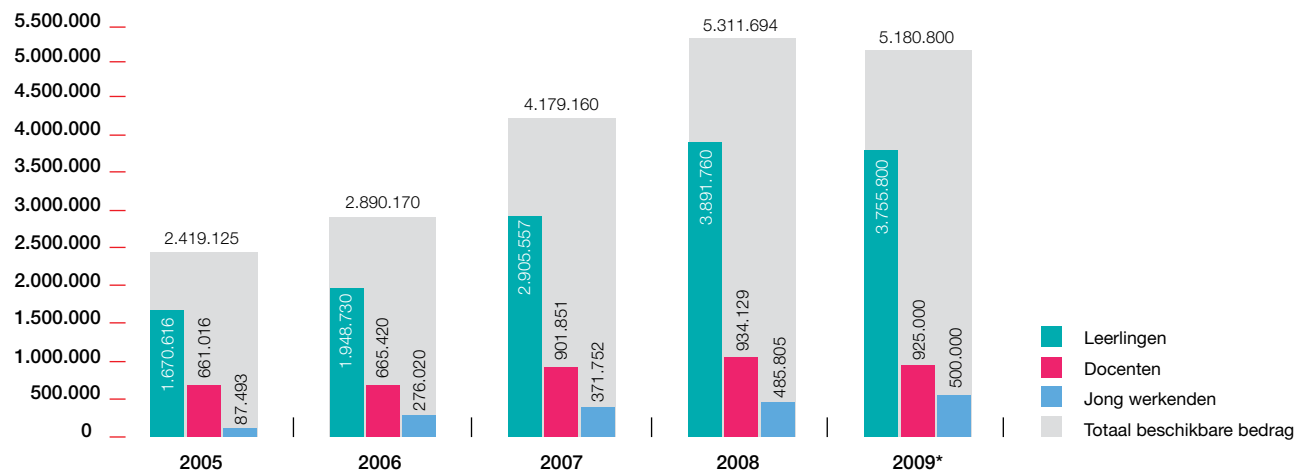
Bron: CINOP, 2010

Grafiek II-03

Beschikbare budgetten in het Leonardo da Vinciprogramma, 2005-2009

Bron: CINOP, 2010

* Voorlopig beschikbare bedragen i.v.m. restbedragen.

Deelname aan mobiliteitsprogramma's

Grafiek II-04 Aantal deelnemers aan de Leonardo da Vinci- en BAND-programma's, in 2009

In totaal waren er in 2009 3.775 deelnemers aan de twee mobiliteitsprogramma's. Ten opzichte van 2008 steeg het aantal deelnemende leerlingen met 5% en het aantal deelnemende docenten met 21%.

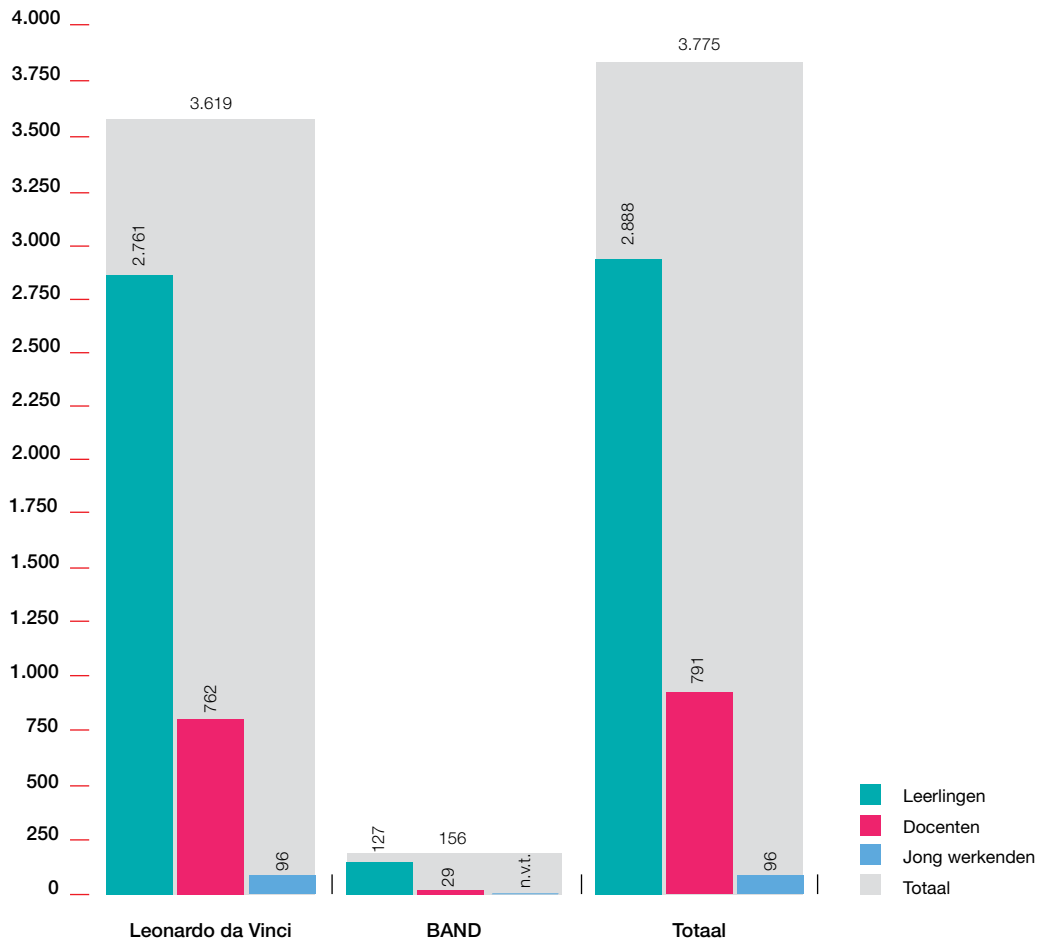
Grafiek II-05 Proportionele deelname aan bve-mobiliteitsprogramma's, 2005-2009

Het aantal leerlingen dat binnen een programma deelneemt aan internationale mobiliteit bedraagt in 2009 2.888. Uitgedrukt als percentage van alle leerlingen in het bve-veld komt dit neer op 0,56%, een stijging van 0,2% procentpunt ten opzichte van 2008. Het gaat echter nog steeds om een klein percentage van het totale aantal leerlingen in het bve-veld. In vergelijking met andere landen zit Nederland in de middenmoot.

Grafiek II-04

Aantal deelnemers aan de Leonardo da Vinci- en BAND-programma's, in 2009

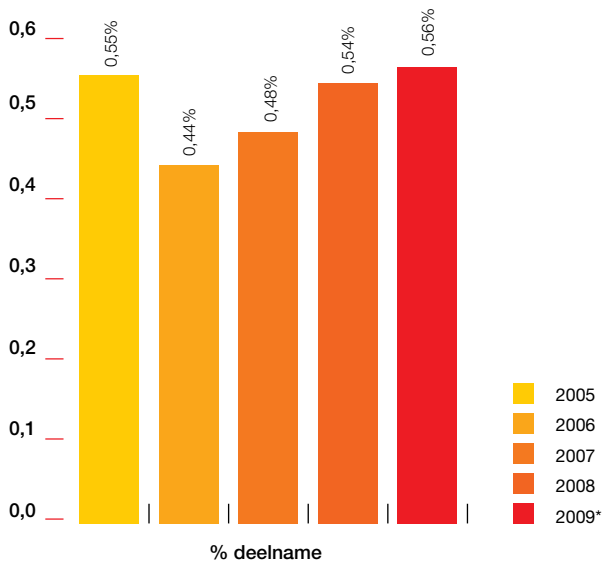
Bron: CINOP, 2010

Grafiek II-05

Proportionele deelname aan bve-mobiliteitsprogramma's, 2005-2009

Bron: CINOP, 2010

* Aantallen 2009 berusten op schattingen.

Leonardo da Vinciprogramma

Aantal projecten

In 2009 zijn in totaal 72 projecten toegekend in het kader van het Leonardo da Vinciprogramma, waarvan 40 projecten voor leerlingen, 23 voor docenten en 9 voor jong werkenden.

Ten opzichte van 2008 is het aantal projecten voor leerlingen toegenomen met 21%, voor docenten met 28% en voor jong werkenden met 13%. Wanneer de laatste vijf jaar in beschouwing worden genomen, kan gesteld worden dat in 2009 het grootste aantal projecten is uitgevoerd. Het aantal projecten is in vijf jaar tijd met 36% gegroeid.

Grafiek II-06 Aantal projecten in het Leonardo da Vinciprogramma, 2005-2009

Aantal deelnemers

Naast het aantal projecten zijn ook gegevens bekend over het aantal deelnemers in de drie doelgroepen.

Grafiek II-07 Aantal deelnemers in het Leonardo da Vinciprogramma, 2005-2009

Leerlingen

Aantallen

Zowel het aantal leerlingprojecten als het gemiddeld aantal leerlingen per project is toegenomen. In 2009 deden 2.761 leerlingen buitenlandervaring op via het Leonardo da Vinciprogramma, 4% meer dan in 2008. Over de laatste vijf jaar is het aantal leerlingen binnen het Leonardo da Vinciprogramma met 84% toegenomen.

Gemiddeld deden in 2009 69 leerlingen mee per project, een daling van 14% ten opzichte van 2008. Beschouwd over de laatste vijf jaar laat het gemiddeld aantal leerlingen per project een fluctuerend beeld zien. Over vijf jaar is het aantal leerlingen per project echter met 38% gestegen.

De trend dat meerdere onderwijsinstellingen gezamenlijk één project aanvragen zet ook in 2009 door. Naast onderwijsinstellingen wordt een aantal aanvragen ingediend door kenniscentra of samenwerkingsverbanden van onderwijsinstellingen.

Grafiek II-09 Gemiddeld aantal **leerlingen**, docenten en jong werkenden per Leonardo da Vinciproject, 2005-2009 (zie pagina 35)

Gemiddeld ligt het subsidiebedrag per leerling in 2009 rond de € 1.360. Dit betekent een stijging van 7% ten opzichte van het gemiddelde bedrag per leerling in 2008. Er zit een ruime variatie in de verblijfsduur van leerlingen in het buitenland, van 1 tot 48 weken. Het zwaartepunt ligt tussen de 3 en 12 weken, waarbij 4 of 5 weken het meest voorkomt.

Bestemmingslanden

In 2009 gaan, zoals in de afgelopen jaren, veel leerlingen naar de ons omringende landen: Verenigd Koninkrijk, Duitsland, België en Frankrijk. Redenen hiervoor zijn dat het dicht bij huis is, de taal bekend is (met name Engels en in mindere mate ook Duits) en de cultuurverschillen relatief klein zijn.

Opvallend is de grote stijging van het aantal leerlingen naar Spanje (30%), waarmee dit land het meest populaire land in 2009 wordt. Wellicht dat de samenwerking met Spaanse (leer-)bedrijven/opleidingsinstellingen als een logische stap gezien wordt na een eerdere succesvolle samenwerking met het meer laagdrempelige Verenigd Koninkrijk, dat al jaren een constante factor vormt als bestemmingsland.⁷ De grootste stijger van 2008, Turkije, laat in 2009 een afname zien van 9%. Ook valt de groeiende populariteit van Oostenrijk en Polen op. Echter, in voorgaande jaren is gebleken dat het aantal deelnemers per land elk jaar fluctueert. Landen die in het ene jaar veelvuldig bezocht worden door docenten, worden het daarop volgende jaar veel minder bezocht, of andersom.

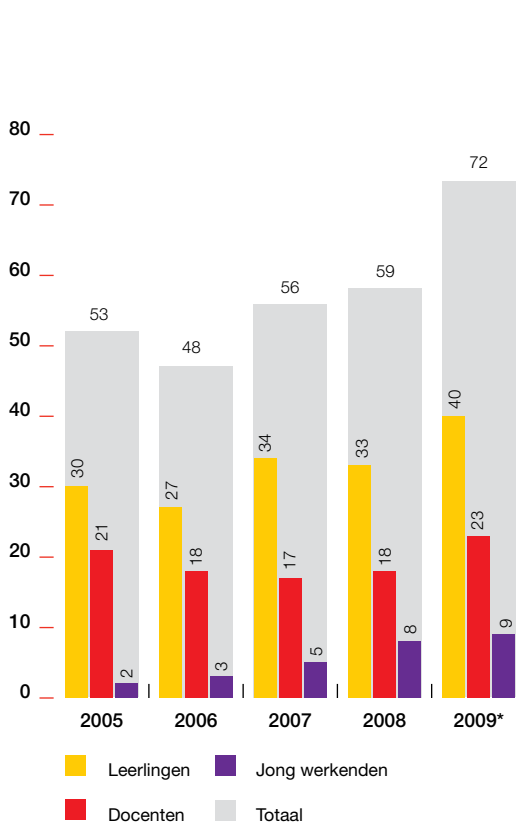
Grafiek II-08 Aantal leerlingen per bestemmingsland in de Leonardo da Vinci- en BAND-programma's, 2009

⁷ De verklaringen voor de resultaten zijn opgesteld door de onderzoekers in samenspraak met Siegfried Willems, programmacoördinator Leonardo da Vinci Nederland.

Grafiek II-06

Aantal projecten in het Leonardo da Vinci-programma, 2005-2009

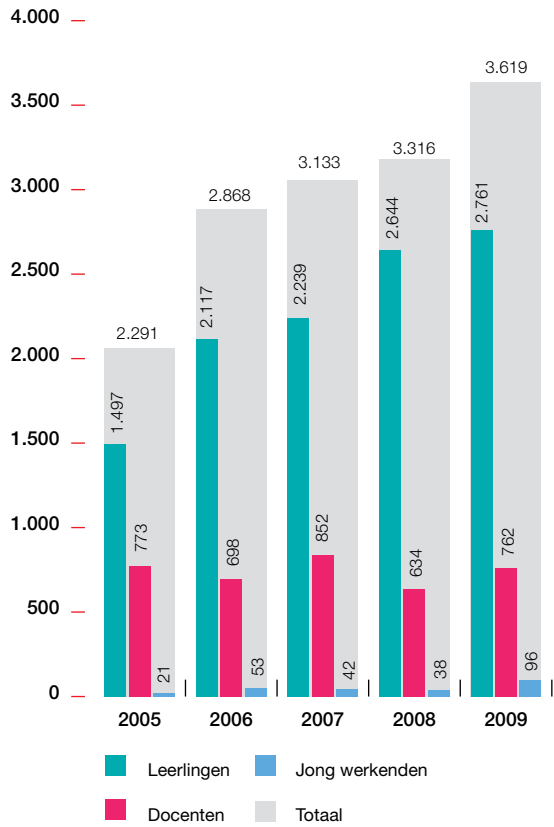
Bron: CINOP, 2010

Grafiek II-07

Aantal deelnemers in het Leonardo da Vinci-programma, 2005-2009

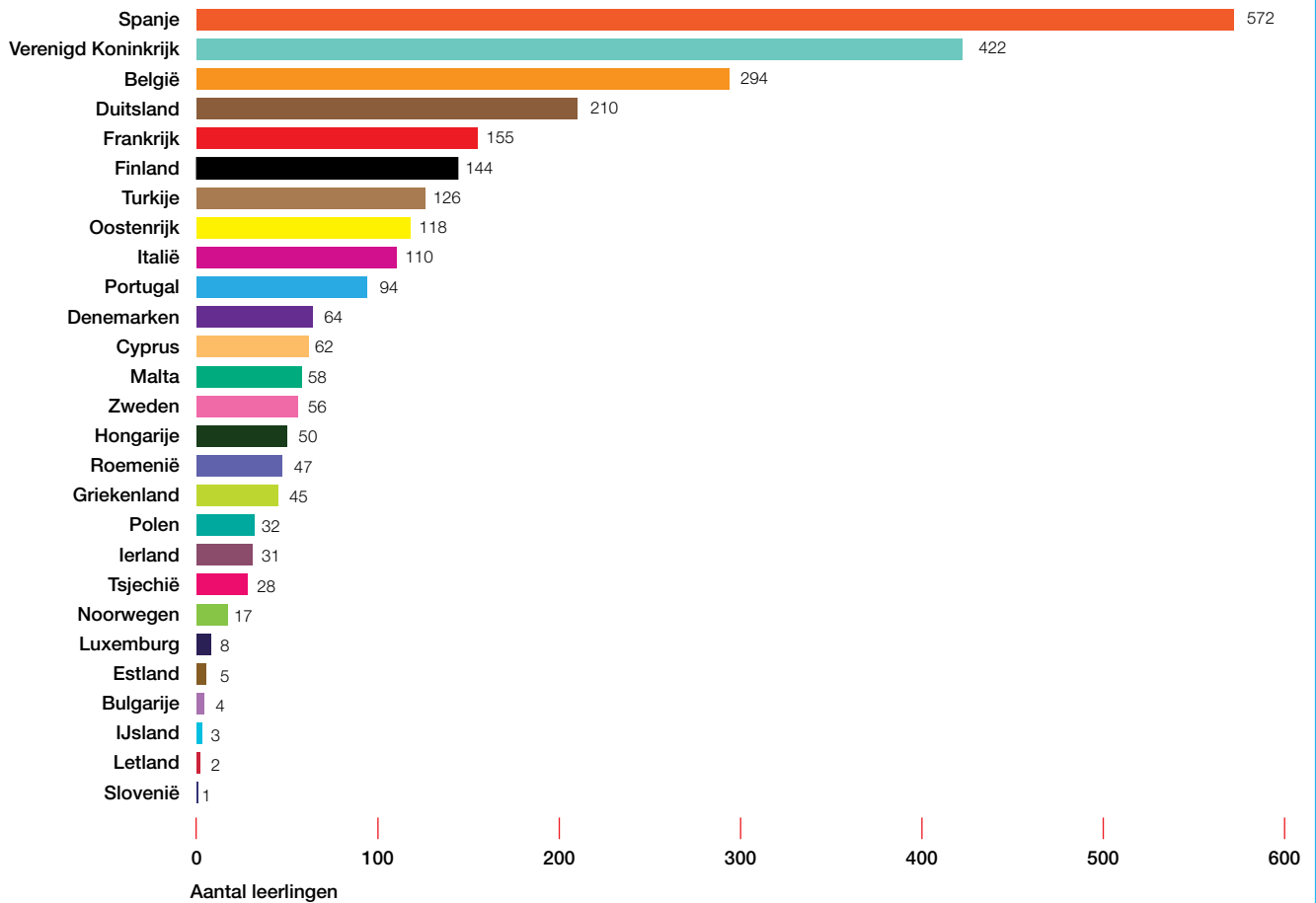
Bron: CINOP, 2010

Grafiek II-08

Aantal leerlingen per bestemmingsland in de Leonardo da Vinci- en BAND-programma's, 2009

Bron: CINOP, 2010

Docenten

Aantallen

Ten opzichte van 2008 zijn in 2009 meer docenten betrokken bij meer buitenlandse projecten; het aantal docenten dat naar het buitenland gaat nam toe terwijl het aantal docenten per project juist minder werd.

Het aantal docenten dat in het kader van het Leonardo da Vinci-programma in 2009 naar het buitenland ging bedraagt 762, een stijging van ongeveer 20% ten opzichte van 2008. Dit betekent dat de beleidsdoelstelling van Leonardo da Vinci om in 2009 meer docenten te laten participeren succesvol is uitgevoerd. Over de laatste vijf jaar is het aantal docenten met 10% toegenomen.

Het gemiddeld aantal docenten per project is 33 personen, een daling van 5% ten opzichte van 2008 en 10% in vergelijking met het jaar 2005.

Gemiddeld ligt het subsidiebedrag per docent in 2009 op € 1.219.⁸ Dit bedrag ligt 17% hoger dan het gemiddelde bedrag per docent in 2008. Gesteld kan worden dat de gemiddelde subsidiebedragen per leerling (€ 1.360) en per docent in 2009 naar elkaar toe zijn gegroeid.

De duur van docentbezoeken varieert tussen de 1 en 6 weken, met een zwaartepunt op 1 tot 2 weken.

[Grafiek II-09](#) Gemiddeld aantal leerlingen, **docenten** en jong werkenden per Leonardo da Vinci-project, 2005-2009

Bestemmingslanden

Ten opzichte van 2008 tonen de beschikbare gegevens voor 2009 aan dat Finland (met een stijging van 186%) en Spanje (met een stijging van 125%) het meest populair zijn. Met name Finland staat bekend als een land waar veel onderwijsvernieuwing plaatsvindt. Dit zou de verhoogde aandacht voor dit land kunnen verklaren. Beide landen worden gevolgd door Malta, dat net als in 2008 erg in trek is, met name vanwege het aanbod aan taalopleidingen. Turkije is van de eerste plaats in 2008 gezakt naar de zesde plaats in 2009. Een verklaring voor deze daling kan zijn dat de grote interesse van de scholen en het ministerie voor Turkije enigszins is afgenomen.

Wellicht hebben de enkele fraude-incidenten ook een rol gespeeld bij deze verminderde aandacht.

In 2009 gingen er geen docenten naar Estland, Cyprus en Portugal.

Net als bij leerlingen fluctueert het aantal docentbezoeken per land per jaar. Landen die in het ene jaar veelvuldig bezocht worden door docenten, worden het daarop volgende jaar veel minder bezocht, of andersom.

[Grafiek II-10](#) Aantal docenten per bestemmingsland in de Leonardo da Vinci- en BAND-programma's, 2009

Jong werkenden (people on the labour market)

Aantallen

Het aantal jong werkenden dat deelneemt aan het Leonardo da Vinci-programma is in 2009 met 129% gestegen ten opzichte van 2008. Dit resultaat is opvallend omdat het totale budget voor jong werkenden met slechts ongeveer 3% toenam (zie grafiek II-03). Een verklaring is dat in 2009 minder reisvergoeding werd geclaimd terwijl verblijfsvergoedingen veelal niet nodig waren omdat de jong werkenden stage liepen binnen een horeca-instelling. Zodoende konden voor min of meer hetzelfde budget meer aanvragen worden gehonoreerd. Gemiddeld ligt het subsidiebedrag in 2009 per jong werkende rond de € 4.138. Dit ligt hoger dan bij docenten en leerlingen, maar de jong werkenden gaan gemiddeld ook 24 weken op stage. Overigens betreft het hier een relatief klein aantal van 96 personen.

[Grafiek II-09](#) Gemiddeld aantal leerlingen, docenten en **jong werkenden** per Leonardo da Vinci-project, 2005-2009

Bestemmingslanden

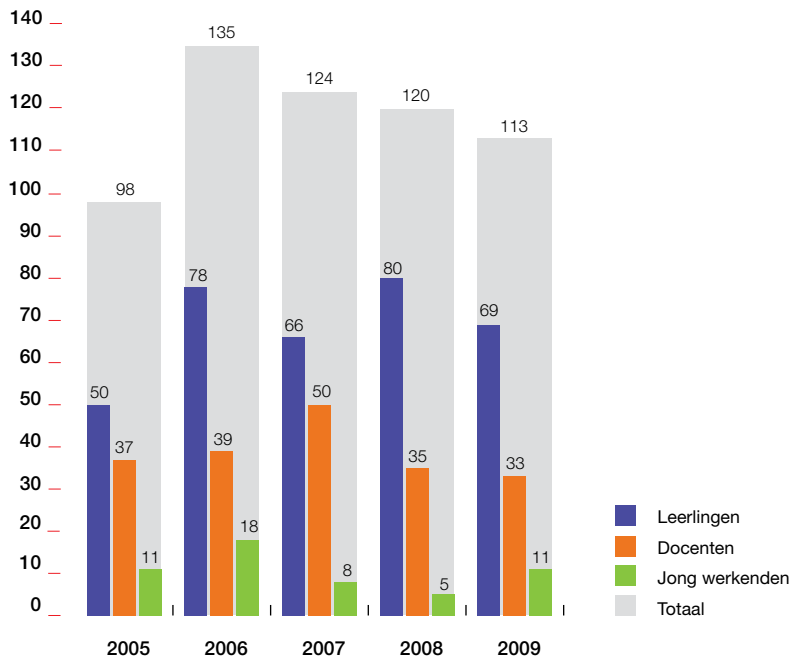
Er zijn voor 2009 nauwelijks gegevens bekend over de landen waar jong werkenden naartoe zijn gegaan in het kader van het Leonardo da Vinci-programma. Uit de op dit moment beschikbare informatie blijkt dat het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk de meest bezochte landen zijn voor deze doelgroep.

⁸ De gemiddelde subsidiebedragen zijn bepaald op basis van prognoses. De daadwerkelijk gerealiseerde kosten waren bij het opstellen van deze monitor nog niet beschikbaar.

Grafiek II-09

Gemiddeld aantal leerlingen, docenten en jong werkenden per Leonardo da Vinci-project, 2005-2009

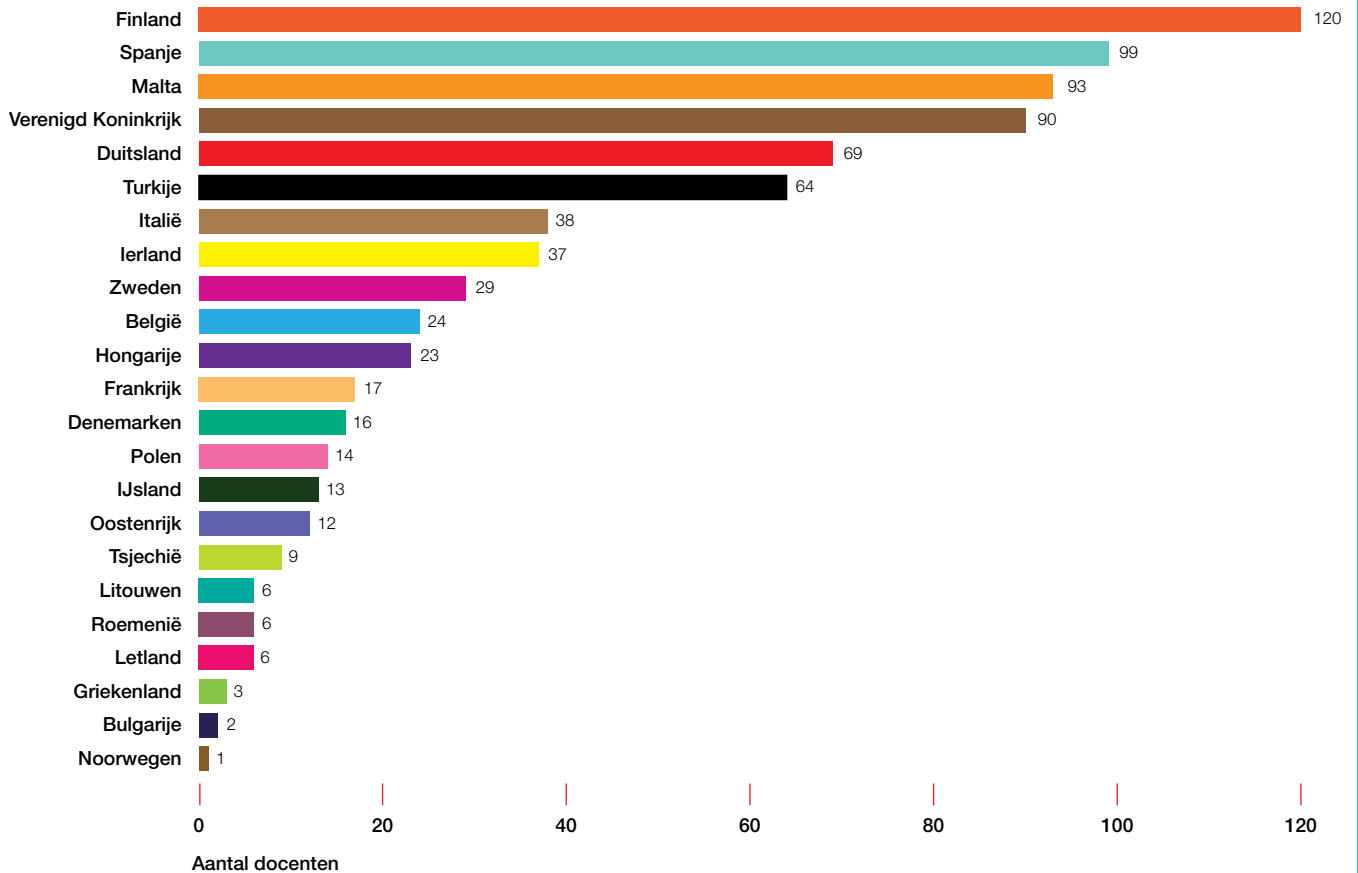
Bron: CINOP, 2010

Grafiek II-10

Aantal docenten per bestemmingsland in de Leonardo da Vinci- en BAND-programma's, 2009

Bron: CINOP, 2010

BAND-programma

Aantal projecten

In 2009 zijn vanuit de ministeries van OCW en van LNV 18 projecten goedgekeurd voor leerlingenuitwisselingen. Daarmee is het totaal aantal uitwisselingen ten opzichte van 2007 (16 projecten) en 2008 (15 projecten) licht gestegen. Naast de leerlingenuitwisselingsprojecten werden er in 2009 vijf voorbereidende bezoeken uitgevoerd in het kader van leerlingenuitwisseling en/of ter oriëntatie van nieuwe partnerschappen. Ten slotte waren er drie gastdocentschappen.

In 2009 hebben elf ROC's en twee AOC's een project binnen het BAND-programma voor docenten uitgevoerd. In totaal gaat het hierbij om 29 docenten.

Grafiek II-11 Aantal projecten per soort activiteit in BAND-projecten, 2005-2009

Aantal deelnemers: leerlingen en docenten

Het aantal leerlingen dat in 2009 in het kader van BAND naar Duitsland is gegaan is ten opzichte van 2008 met 31% toegenomen tot 127. Na twee jaar van achteruitgang in leerlingaantal is in 2009 ongeveer hetzelfde niveau bereikt als in 2005. Als belangrijkste verklaring wordt gegeven dat in 2009 de dagvergoedingen en reisvergoedingen zijn verhoogd en meer in lijn zijn gebracht met de hogere vergoedingen binnen het Leonardo da Vinci-programma.

Het gemiddelde aantal leerlingen per project is 7 personen. De gemiddelde duur van de stages ligt op 3 weken, met een variatie tussen de 3 en 12 weken. Dit komt overeen met voorgaande jaren.

Een belangrijk aandachtspunt binnen het BAND-programma blijft de wetgeving aan Duitse zijde. In Duitsland is sprake van een duaal leer-werksysteem, waarbij deelnemers uit het bedrijfsleven komen. Het zoeken van de (verplichte) combinatie van een (leer)bedrijf met een zogenaamde Berufsschule als partner blijkt voor de Nederlandse instellingen in de praktijk lastig te zijn. Tevens verplicht het wederkerige karakter de Nederlandse instellingen om Duitse leerlingen een geschikte stage aan te bieden. In het Leonardoprogramma bestaat deze verplichting niet.

Grafiek II-12 Aantal leerlingen en docenten in BAND-projecten, 2005-2009

Sectoren binnen programmamobiliteit

Verdeling sectoren over de programma's

In zowel het Leonardo da Vinci- als het BAND-programma wordt geregistreerd binnen welke sector ervaring wordt opgedaan. In 2009 was net als in voorgaande jaren het aantal en de registratie voor jong werkenden te beperkt om conclusies aan te verbinden.

Grafiek II-13 Percentage leerlingen en docenten per sector, 2009

Leonardo da Vinci

In 2009 liep in het Leonardo da Vinci-programma de grootste groep leerlingen stage in de sector Dienstverlening, Gezondheidszorg en Onderwijs (DGO). Voor de sector Techniek geldt de laagste deelname. Ook voor de doelgroep docenten is, net als in voorgaande jaren, de sector DGO veruit het populairst.

BAND

Het programma BAND geeft een tegenovergesteld beeld van de situatie in het Leonardo da Vinci-programma. De sector DGO is binnen dit programma namelijk de sector met de minste leerlingen.

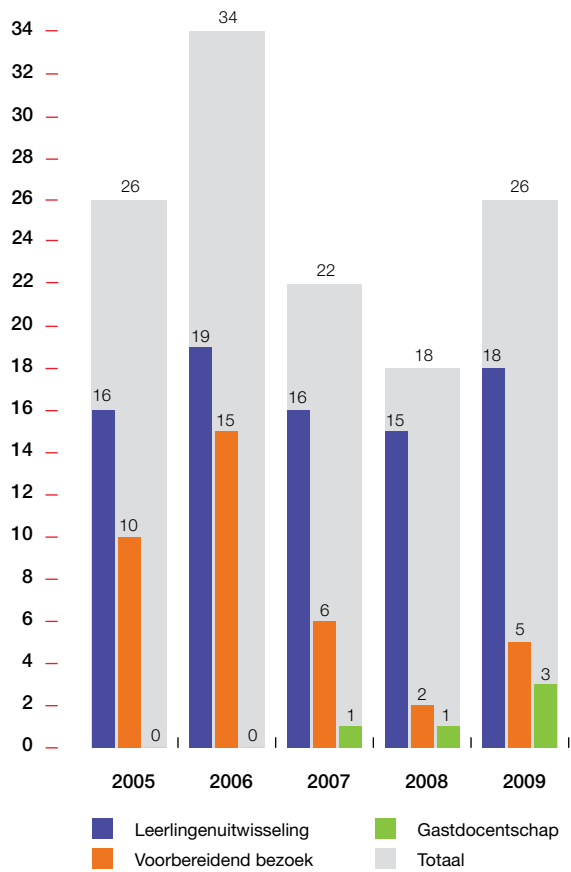
De sector Economie is net als in 2008 de grootste stagesector. De sector Landbouw is gegroeid, en de sector DGO is in omvang afgenomen. Een verklaring kan zijn dat door intensievere samenwerking met de AOC Raad, er vanuit groen onderwijs hernieuwde aandacht voor het BAND-programma is ontstaan.

Wat betreft docentenmobiliteit ging het net zoals voorgaande jaren met name om docenten uit de sectoren Economie en Techniek, die naar Duitsland gingen voor een voorbereidend bezoek of gastdocentschap.

Grafiek II-11

Aantal projecten per soort activiteit in BAND-projecten, 2005-2009

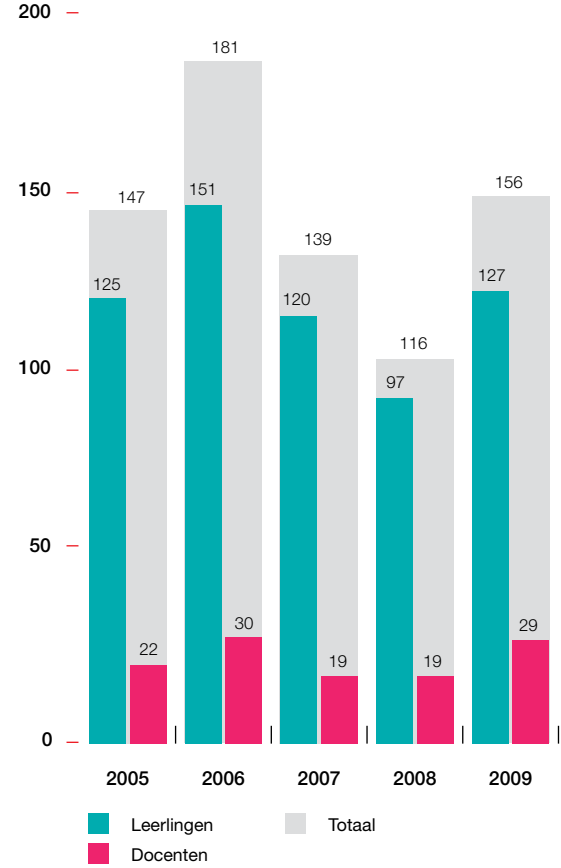
Bron: CINOP, 2010

Grafiek II-12

Aantal leerlingen en docenten in BAND-projecten, 2005-2009

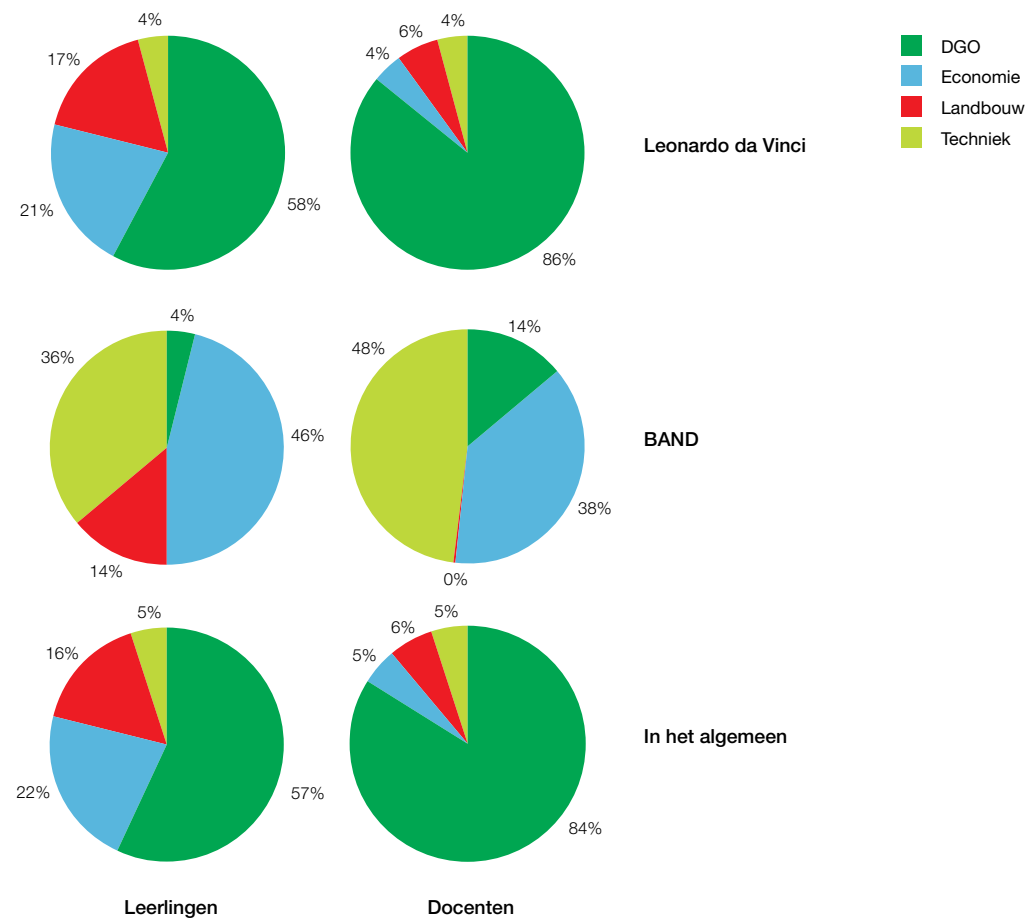
Bron: CINOP, 2010

Grafiek II-13

Percentage leerlingen en docenten per sector, 2010

Bron: CINOP, 2010

Trends: Inkomende mobiliteit

Bestemmingslanden leerlingen binnen sectoren

In dit hoofdstuk is de populariteit van bestemmingslanden voor leerlingen beschreven per sector.⁹ Over het algemeen kan worden geconcludeerd dat de voorkeur voor leerlingen voor de landen (Spanje, Verenigd Koninkrijk, België en Duitsland) ook binnen de vier sectoren is terug te vinden. De belangrijkste sector wordt eerst genoemd.

Sector Dienstverlening, Gezondheidszorg en Onderwijs
Binnen de sector Dienstverlening, Gezondheidszorg en Onderwijs (DGO) zijn Spanje (20%), België (14%) en het Verenigd Koninkrijk (12%) de meest bezochte landen door leerlingen binnen beide programma's. Opvallend is de populariteit van Spanje, dat vorig jaar niet in de top 5 voorkwam.

Grafiek II-14 Top 3 bestemmingen voor leerlingen in de sector DGO, 2009 (BAND- en Leonardo da Vinciprogramma)

Sector Economie
Net als in de sector DGO zijn Spanje (30%) en het Verenigd Koninkrijk (20%) ook in de sector Economie de meest bezochte landen. Duitsland komt met 19% in deze sector op de derde plaats. In vergelijking met 2008 is hier weinig veranderd.

Grafiek II-15 Top 3 bestemmingen voor leerlingen in de sector Economie, 2009 (BAND- en Leonardo da Vinciprogramma)

Agrarische sector
Binnen de Agrarische sector worden het Verenigd Koninkrijk (18%), Spanje (12%) en Duitsland (10%) het meest bezocht. In vergelijking met 2008 valt op dat Finland de lijst in deze sector niet meer aanvoert.

Grafiek II-16 Top 3 bestemmingslanden voor leerlingen in de Agrarische sector, 2009 (BAND- en Leonardo da Vinciprogramma)

Sector Techniek
Duitsland is het meest populaire land in de sector Techniek (42%), naast Spanje (12%) en België (9%). De gestegen populariteit van Duitsland binnen deze sector komt met name door de stijging van het aantal leerlingen in BAND, dat traditioneel veel techniekstages uitvoert.

Grafiek II-17 Top 3 bestemmingslanden voor leerlingen in de sector Techniek, 2009 (BAND- en Leonardo da Vinciprogramma)

Inkomende mobiliteit in het bve-veld wordt gemonitord in het

⁹ De aantallen genoemd voor deelnemers voor Leonardo da Vinci zijn gebaseerd op schattingen en gecorrigeerd op basis van de verhouding aanvraag/realisatie in voorgaande jaren. In termen van projecten die uitgevoerd worden, is geen harde knip te maken tussen de jaren 2008, 2009 en 2010, omdat niet alle projecten in december afgerond worden.

kader van het BAND-programma en is gebaseerd op wederzijdse mobiliteit. Voor elk project zijn er één Duitse partner en één Nederlandse partner en het gaat dan om ongeveer evenveel inkomende als uitgaande leerlingen en docenten.

Voor Leonardo da Vinciprogramma's wordt inkomende mobiliteit in 2009 voor het eerst geregistreerd, zij het in beperkte mate. De belangrijkste indicatoren worden gemonitord: het land van herkomst en de duur van de stage of het bezoek.

In 2009 hebben in totaal 1.699 deelnemers een bezoek gebracht aan Nederland (BAND en Leonardo da Vinci opgeteld, en geen onderscheid in type deelnemer¹⁰). Vergeleken met het aantal deelnemers vanuit Nederland (3.775) kan worden gesteld dat gemiddeld per twee deelnemers die het buitenland bezoeken er één naar Nederland komt.

Op basis van de huidig beschikbare data (maart 2010) kan verder worden gesteld dat in 2009 voornamelijk leerlingen van Turkse en Duitse komaf in Nederland stage hebben gelopen. Het gaat hier om respectievelijk 25% en 17% van het totale aantal 'inkomende' leerlingen (leerlingen die Nederland bezoeken in het kader van programmamobiliteit). De gemiddelde stageduur is ruim 6 weken, wat betekent dat de inkomende leerlingen gemiddeld iets langer in Nederland stage lopen dan Nederlandse leerlingen in het buitenland. Echter, dit is een enkel gemiddelde. Wanneer naar de range van stageduur wordt gekeken kunnen twee 'clusters' onderscheiden worden: dat van 2 tot en met 5 weken (30% van alle bezoeken) en 25 tot en met 27 weken (28%).

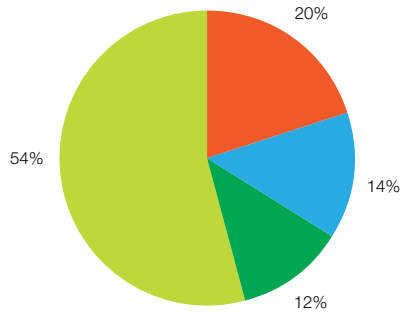
Grafiek II-18 Top 5 landen van herkomst (inkomende mobiliteit)

¹⁰ Het 'type' deelnemer (leerling, student of jong werkende) wordt in het Leonardo da Vinci-systeem nog niet als dusdanig onderscheiden.

Grafiek II-14

Top 3 bestemmingen voor leerlingen in de sector DGO, 2009 (BAND- en Leonardo da Vinci-programma)

Bron: CINOP, 2010

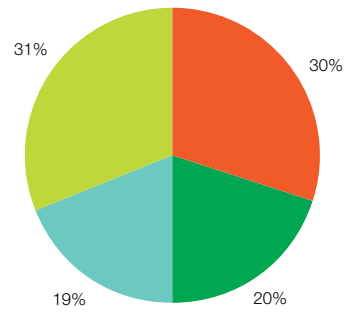
Percentage van totaal

Grafiek II-15

Top 3 bestemmingen voor leerlingen in de sector Economie, 2009 (BAND- en Leonardo da Vinci-programma)

Bron: CINOP, 2010

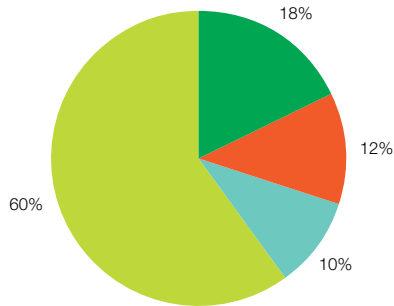
Percentage van totaal

Grafiek II-16

Top 3 bestemmingslanden voor leerlingen in de Agrarische sector, 2009 (BAND- en Leonardo da Vinci-programma)

Bron: CINOP, 2010

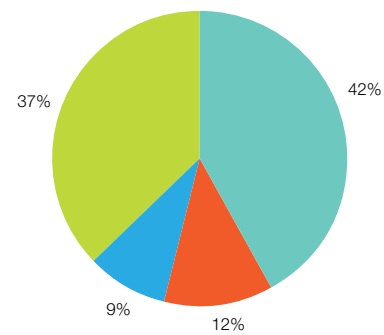
Percentage van totaal

Grafiek II-17

Top 3 bestemmingslanden voor leerlingen in de sector Techniek, 2009 (BAND- en Leonardo da Vinci-programma)

Bron: CINOP, 2010

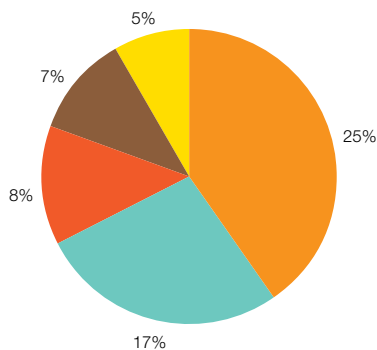
Percentage van totaal

Grafiek II-18

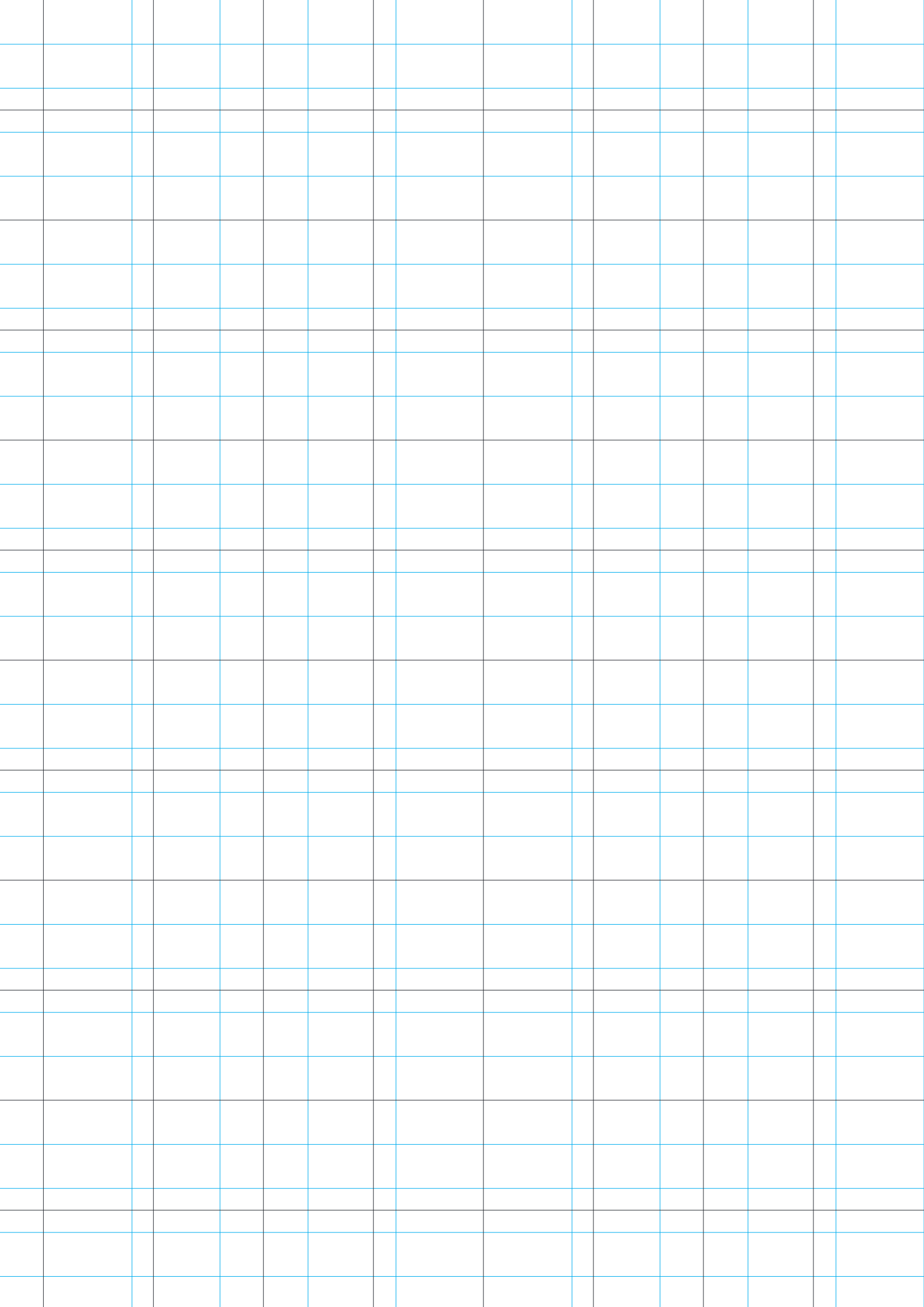
Top 5 landen van herkomst (inkomende mobiliteit), 2009

Bron: CINOP, 2010

Percentage van totaal

Deel III

Hoger

onderwijs

Hoger onderwijs

Bron: Nuffic

Dit hoofdstuk bevat een beknopt overzicht van de studentenmobiliteit in het hoger onderwijs. In het hoger onderwijs is sprake van drie soorten mobiliteit. Bij diplomamobiliteit richt de student zich op het voltooien van een studie in het buitenland en op het behalen van een diploma of graad. Bij studiepuntmobiliteit gaat het erom in het kader van de studie thuis studiepunten te behalen in het buitenland. Dit gebeurt meestal door het volgen van een deelstudie of door het doen van een stage. Daarnaast hebben de overheid, de Europese Commissie, de Verenigde Naties, buitenlandse overheden, hogeronderwijsinstellingen en tal van particuliere organisaties programma's gestart om internationale mobiliteit van studenten en staf te stimuleren en te ondersteunen. De resulterende mobiliteit wordt ook wel programma-mobiliteit genoemd.

Indicatoren hoger onderwijs

In de hoofdstukken over diploma- en studiepuntmobiliteit wordt eerst stilgestaan bij mobiliteitsvormspecifieke indicatoren en OCW-streefwaarden. Bij de trendbeschrijving wordt vervolgens steeds onderscheid gemaakt tussen inkomende en uitgaande mobiliteit. Het slot van deel III van deze monitor gaat over mobiliteit binnen de door de Nuffic beheerde programma's.

Het Nederlandse hoger onderwijs kent drie typen onderwijsinstellingen: bekostigde, aangewezen en particuliere instellingen.

Bekostigde instellingen krijgen hun geld van het ministerie van OCW. In het academisch jaar 2009-2010 waren er 39 instellingen voor hoger beroepsonderwijs (hbo) met 402.210 studenten, 13 instellingen voor wetenschappelijk onderwijs (wo) met 231.838 studenten, en de Open Universiteit. Bij de 52 eerstgenoemde instellingen waren in 2009-2010 in totaal 634.048 studenten ingeschreven. In vergelijking met het voorgaande jaar betekent dit een stijging van het totaal aantal studenten met bijna 5,5%. Bij het hbo lag de stijging hier iets onder, bij het wo iets boven.

Dit deel van de monitor gaat vooral over mobiliteit in het bekostigde hoger onderwijs. Het betreft het reguliere hoger onderwijs, en vanwege de bekostiging, in algemene zin, worden hiervan de meeste gegevens centraal geregistreerd en regelmatig geactualiseerd. Voor indicatoren diplomamobiliteit en indicatoren studiepuntmobiliteit wordt verwezen naar de respectievelijke hoofdstukken. In deze monitor zijn geen cijfers van de Open Universiteit opgenomen.

Diplomamobiliteit

OCW-streefwaarden hoger onderwijs, diplomamobiliteit

Voor 2010 werden de volgende streefwaarden vastgesteld (berekend op basis van nationaliteit van de student):

Grafiek III-01 OCW-streefwaarden hoger onderwijs, diplomamobiliteit

Trends: Inkomende mobiliteit

De groei van het aantal buitenlandse studenten dat in het Nederlandse bekostigde hoger onderwijs is geregistreerd, nam tussen 2008-09 en 2009-10 mogelijk af. Helaas is hierover vooralsnog geen duidelijkheid, omdat het aantal studenten van onbekende herkomst in dezelfde periode vrij sterk steeg. Als later blijkt dat al deze studenten een buitenlandse nationaliteit hadden, dan was er evenals in de vorige rapportage nog steeds sprake van gestage groei. Omdat naast de voorlopig genoteerde afname van de groei van het aantal buitenlandse studenten bovendien het totaal aantal ingeschreven studenten relatief sterk steeg, bleef het percentage buitenlandse studenten gelijk aan dat van 2008-09: 7,4%. Sinds 2005-06 is de groei van het percentage buitenlandse studenten in het hbo duidelijk afgenomen. Tussen 2008-09 en 2009-10 was er niet alleen geen sprake meer van groei, maar zakte dit percentage zelfs licht, van 6,5% naar 6,4%. 6,4% van de hbo-studentenpopulatie in 2009-10 had een buitenlandse nationaliteit. In het wo steeg het percentage buitenlandse studenten wel verder, en bedroeg in 2009-10 9,3% van de totale wo-populatie. Overigens nam ook bij het hbo het absolute aantal buitenlandse studenten tussen 2008-09 en 2009-10 wel toe, namelijk met 900 studenten. Net als vorig jaar werd het Nederlandse aandeel van het totale aantal buitenlandse studenten dat zich in EU-landen inschreef – een maatstaf voor de Nederlandse populariteit – onderzocht. Als uitgangspunt hiervoor werden de meest recente internationaal vergelijkbare gegevens genomen van het academisch jaar 2006-07. Met het percentage van 2,7% bleef het Nederlandse aandeel van het totale aantal buitenlandse studenten dat zich in EU-landen inschreef gelijk aan dat van 2005-06.

Grafiek III-02 Buitenlandse studenten in het bekostigde Nederlandse hoger onderwijs, 2005-2010

Grafiek III-03 Buitenlandse studenten in het bekostigde wo en hbo, in aantallen en als percentage van de respectievelijke totale studentenpopulaties, 2005-2010 (zie bladzijde 47)

Grafiek III-01

OCW-streefwaarden hoger onderwijs, diplomamobiliteit

Bron: OESO, 2009; CFI, 2010

	Diplomamobiliteit		
	basis-waarde 2004-05	laatste waarde 2009-10	OCW-streef-waarde 2010
ho-studenten uit het buitenland in Nederland (instroom)			
percentage van de totale Nederlandse ho-studentenpopulatie	5,1% ¹	7,4% ¹	7,4%
percentage EU-gemiddelde (hoger onderwijs)	7,2% ²	8,0% ³	
wo-studenten uit het buitenland in Nederland (instroom)			
percentage van de totale Nederlandse wo-studentenpopulatie	5,2% ¹	9,3% ¹	9,0%
percentage EU-gemiddelde (wo) onbekend ⁴			
hbo-studenten uit het buitenland in Nederland (instroom)			
percentage van de totale Nederlandse hbo-studentenpopulatie	5,0% ¹	6,4% ¹	6,8%
percentage EU-gemiddelde (hbo) onbekend ⁴			
ho-studenten uit Nederland in het buitenland (uitstroom)⁴			
percentage van de totale Nederlandse studentenpopulatie	2,3% ²	2,5% ³	6,0%
percentage EU-gemiddelde (hoger onderwijs)	2,7% ²	2,9% ³	

1 Bron: CFI, 2010.

2 Bron: OESO, EU21.

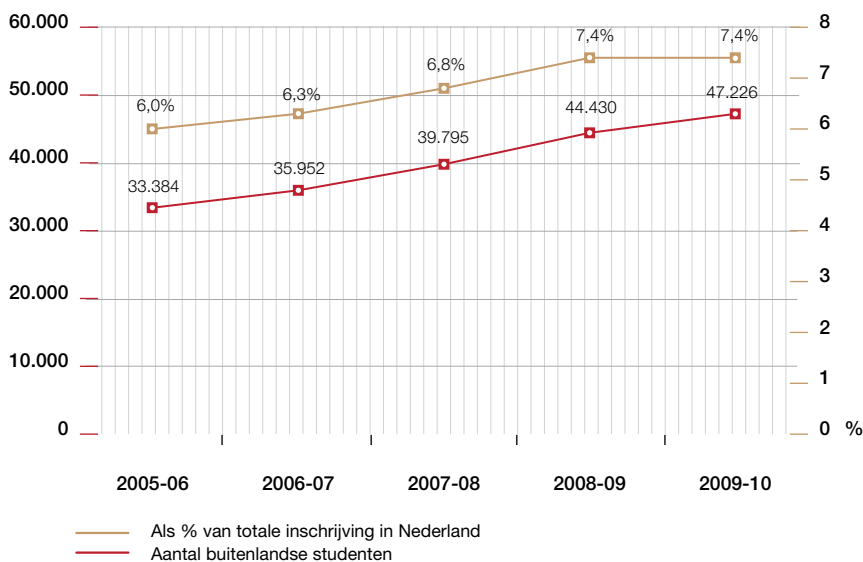
3 Bron: OESO, EU21 (2006-07-data).

4 Geen internationale data over hbo en wo bekend (internationaal geen eenduidig onderscheid tussen hbo en wo).

Grafiek III-02

Buitenlandse studenten in het bekostigde Nederlandse hoger onderwijs, 2005-2010

Bron: CFI, 2010 (herziene cijfers)

Trends: Uitgaande mobiliteit

Na een afname rond het jaar 2000 vertoont het aantal Nederlandse studenten dat in het buitenland is ingeschreven in absolute aantallen in 2006-07 weer een stijging. Omdat er nu drie jaar achtereen sprake is van een toename van het percentage Nederlandse studenten in het buitenland, kan voorzichtig gesproken worden van een trend. De populariteit van een gehele studie in het buitenland neemt dus toe.

De groei is overigens alweer minder dan die tussen 2004-05 en 2005-06 werd genoteerd.

Het effect van de vrijgave van studiefinanciering, sinds 2007, is nog niet in deze stijging meegenomen.

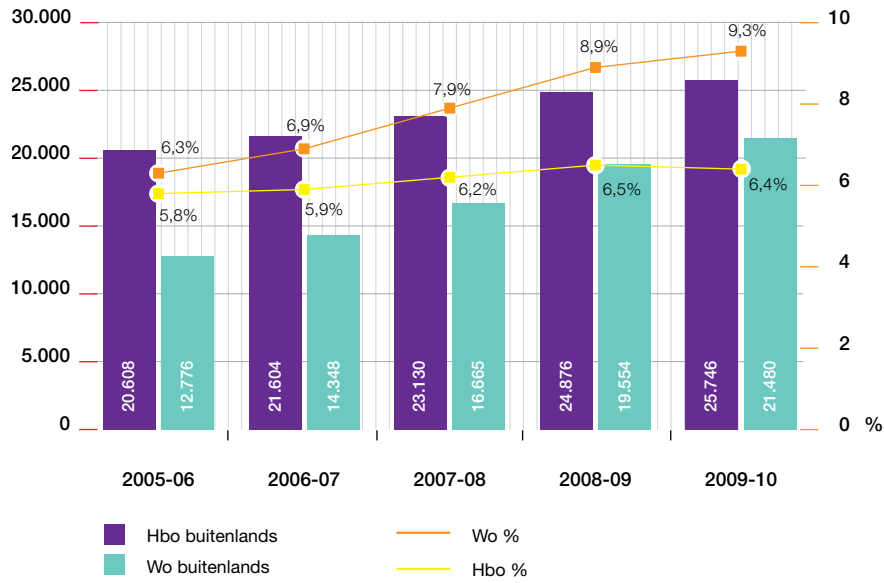
Het Nederlandse aandeel in de totale uitstroom uit 21 EU-landen bleef in 2006-07 constant op 2,9%.

Grafiek III-04 Nederlandse studenten in het buitenland voor een diploma, 2002-2007

Grafiek III-03

Buitenlandse studenten in het bekostigde wo en hbo, in aantallen en als percentage van de respectievelijke totale studentenpopulaties, 2005-2010

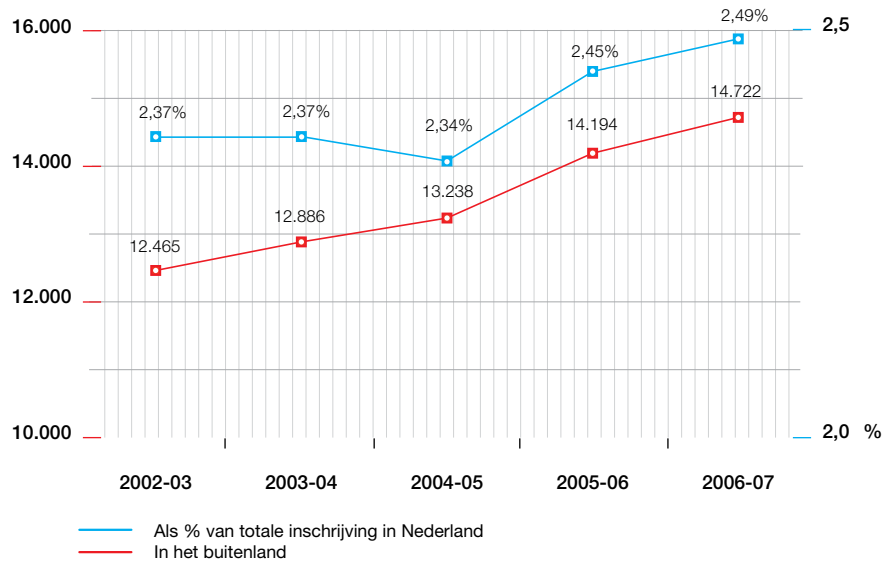
Bron: CFI, 2010 (herziene cijfers)

Grafiek III-04

Nederlandse studenten in het buitenland voor een diploma, 2002-2007

Bron: OESO, 2009

Studiepuntmobiliteit

Als studenten gedurende de studie en in het kader van de studie naar het buitenland gaan om een deelstudie te volgen of om stage te lopen, wordt dit studiepuntmobiliteit genoemd.

OCW-streefwaarden hoger onderwijs, studiepuntmobiliteit

Voor 2013 werden de volgende streefwaarden vastgesteld:

Grafiek III-05 OCW-streefwaarden hoger onderwijs, studiepuntmobiliteit

Bij deze streefwaarden wordt uitgegaan van het onderzoek voor de jaarlijkse Studentenmonitor. De uitkomsten van dit onderzoek vormen ook de Nederlandse bijdrage aan de opeenvolgende EUROSTUDENT-projecten.

In vergelijking met de uitkomsten in de Studentenmonitor 2008 steeg in de Studentenmonitor 2009 het percentage ouderejaars ho-studenten met buitenlandervaring van 15% naar 19%, het percentage ouderejaars wo-studenten van 19% naar 22% en het percentage ouderejaars hbo-studenten van 12% naar 16%.

Trends: Inkomende mobiliteit

Helaas zijn geen gegevens bekend over het totale aantal studenten dat voor studie of stage naar Nederland komt in het kader van hun studie in het buitenland. Vrijwel de enige informatie is tot nog toe afkomstig uit het beheer van beurzenprogramma's. Mobiliteit buiten deze programma's om, of beter, buiten de bekende beurzenprogramma's om, blijft goeddeels buiten beeld. Dit zou kunnen veranderen door in de internationaal vergelijkende onderzoeken onder afgestudeerden vaker te vragen naar landen van bestemming. Wat onze oosterburen betreft is wel bekend dat slechts 3% van de studiepuntmobiele studenten naar Nederland komt, wat Nederland een elfde plaats bezorgt op de ranglijst van gastlanden. Dit in tegenstelling tot de bijna 16% van de diplomamobiele Duitsers die naar Nederland komen. In deze laatste categorie staat Nederland als bestemmingsland op de eerste plaats. Bijna 50% van de studiepuntmobiele Duitsers gaat naar Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Spanje (DAAD, HIS,WBV, 2008).¹¹

Trends: Uitgaande mobiliteit

Elk jaar wordt onderzoek gedaan naar de eerste arbeidsmarkt-ervaringen van afgestudeerden. Hiertoe worden zij ongeveer anderhalf jaar na afstuderen geënquêteerd. In deze enquête wordt ook gevraagd naar buitenlandervaring gedurende de studie. De betrokken mobiliteit wordt studiepuntmobiliteit genoemd.

Grafiek III-06 Percentage uitgaande studiepuntmobiliteit, wo- en hbo-afgestudeerden, 2003-2008

Het percentage wo-afgestudeerden dat internationaal mobiel was gedurende de studie nam tussen 2006-07 en 2007-08 verder af. Door de lichte toename van mobiliteit bij hbo-afgestudeerden bleef, vanwege de grotere omvang van de hbo-populatie, het gemiddelde percentage voor de laatst onderzochte groep echter gelijk aan dat van vorig jaar, namelijk 23,1%. Naar het zich laat aanzien, gaat de internationale mobiliteit van wo-studenten steeds meer lijken op die van hbo-studenten.

¹¹ DAAD, HIS,WBV (2008). *Wissenschaft weltweit, Daten und Fakten zur Internationalität von Studium und Forschung in Deutschland*.

Grafiek III-05

OCW-streefwaarden hoger onderwijs, studiepuntmobiliteit

Bron: Nuffic, 2010; ResearchNed, 2005, 2010; OCW, 2008

Studiepuntmobiliteit	basis- waarde	laatste waarde	OCW-streef- waarde
	2004 ¹	2009 ²	2013 ³
ho-studenten uit Nederland in het buitenland			
percentage van de totale Nederlandse studentenpopulatie	17%	19%	25%
wo-studenten uit Nederland in het buitenland			
percentage van de totale Nederlandse wo-studentenpopulatie	19%	22%	35%
hbo-studenten uit Nederland in het buitenland			
percentage van de totale Nederlandse hbo-studentenpopulatie	15%	16%	20%

Noot: Percentages betreffen opgaven door ouderejaarsstudenten (OCW, 2008).

1 ResearchNed, 2005: Studentenmonitor 2004.

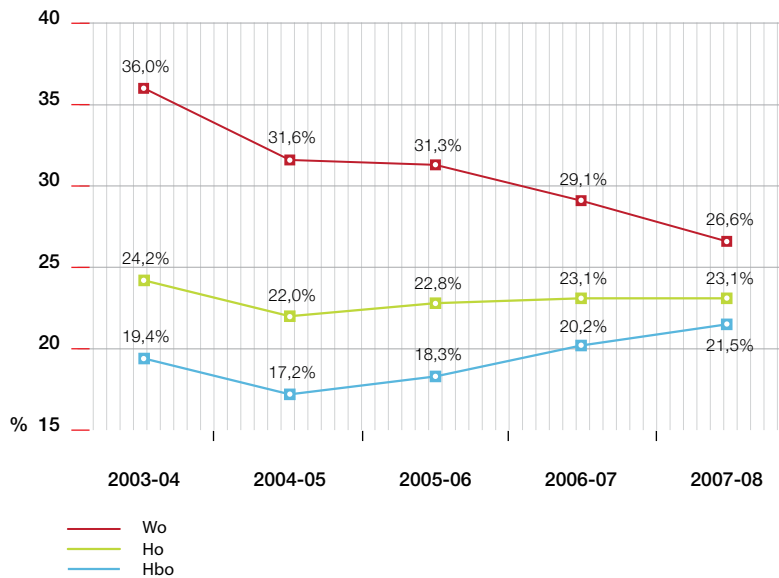
2 ResearchNed, 2010: Studentenmonitor 2009.

3 OCW, 2008: Internationaliseringsagenda 'Het Grenzeloze Goed'.

Grafiek III-06

Percentage uitgaande studiepuntmobiliteit, wo- en hbo-afgestudeerden, 2003-2008

Bron: ROA, VSNU, 2010

Programmamobiliteit

Mobiliteit in de context van een subsidieprogramma wordt wel programmamobiliteit genoemd. Programmabeheerders noemen studenten die buiten de programma's om – naar wordt verondersteld op eigen houtje – mobiel zijn wel 'free movers'.

Traditioneel wordt hierbij verwezen naar bredere, ook studie-contextgerichte uitwisselings- en samenwerkingsprogramma's, zoals het Erasmusprogramma. Daarnaast zijn er vele subsidieprogramma's ontstaan die, vaak uit politieke of ideële overwegingen, soms de hele studie of stage vergoeden, maar meestal slechts een klein onderdeel ervan, bijvoorbeeld de reis of een publicatie. En er is reguliere studiefinanciering door overheden.

Kortom: gaandeweg zijn er voor zowel studiepunten- als diplomamobiliteit, voor bachelorstudenten, masterstudenten en promovendi, steeds meer mogelijkheden van externe financiering gekomen.

Uit de laatste EUROSTUDENT-resultaten over studiepuntenmobiliteit blijkt dat 21% van de Nederlandse studenten op reis gaat in het kader van het Erasmus- of Tempusprogramma, 34% in het kader van 'overige programma's' en dat 45% buiten de programma's om mobiel zegt te zijn. Daarnaast wordt 37% van de mobiliteit uit financiering door een overheid betaald, 54% uit eigen middelen (of van ouders) en 9% uit overige middelen. Niet duidelijk is hoeveel studiepuntenmobiele studenten alleen van eigen middelen gebruikmaken.

Voor veel studenten is geldgebrek een belangrijke reden om niet internationaal mobiel te zijn gedurende de studie (EUROSTUDENT III).¹²

EUROSTUDENT IV-resultaten worden in 2011 verwacht.

De mobiliteit in programma's wordt in hoge mate bepaald door de karakteristieken ervan. Programmamobiliteit is daarom slechts in beperkte mate indicatief voor mobiliteitstendenzen zoals die zich in algemene zin ontwikkelen. De Europese programma's zijn vanuit het brede perspectief nog het meest interessant. Zij maken vergelijking tussen landen mogelijk. Hoewel de uitgaande mobiliteit ook hier in zekere mate beperkt wordt door de beschikbaar gestelde budgetten, vertoont de inkomende mobiliteit een grotere mate van vrijheid: hoewel het aantal studenten dat per land weggaat beperkt is, zijn zij vrij in hun keuze van het bestemmingsland (er moet overigens wel sprake zijn van samenwerkingsovereenkomsten en van een zekere mate van reciprociteit).

¹² EUROSTUDENT III 2005-2008, 2008. HIS Hochschul-Informations-Systems GmbH, Coördinator, Hannover, Duitsland.

Programmamobiliteit in door de Nuffic beheerde programma's

Trends: Inkomende mobiliteit

De totale inkomende programmamobiliteit is volgens voorlopige cijfers weer boven de 10.000 deelnemers gestegen. Tussen 2006-07 en 2007-08 was er zelfs een stijging tot boven de 11.000. Deze stijging was in zekere mate administratief door de eerste meetelling van Erasmusstagiairs. Die kwamen eerder – in het kader van het Leonardo da Vinci-programma – ook naar Nederland, maar werden toen niet centraal geadmini- streerd. 2007-08 was overigens wat betreft Erasmusstagiairs een overgangsjaar, omdat ook nog sprake was van deelname aan het voorgaande Leonardo da Vinci-programma. Over 2008-09 zal een beter beeld gegeven worden van de totale omvang van deze stagemobiliteit. De door de Nuffic beheerde inkomende mobiliteit kan volgens de nu bekende gegevens ingeschat worden op bijna 1,7% van de Nederlandse studentenpopulatie.

Grafiek III-07 Totale inkomende programmamobiliteit, in door de Nuffic beheerde programma's, naar sponsor, 2005-2010

Grafiek III-08 Inkomende programmamobiliteit, in door de Nuffic beheerde programma's, EU-programma's, als percentage van de studentenpopulatie, 2005-2010

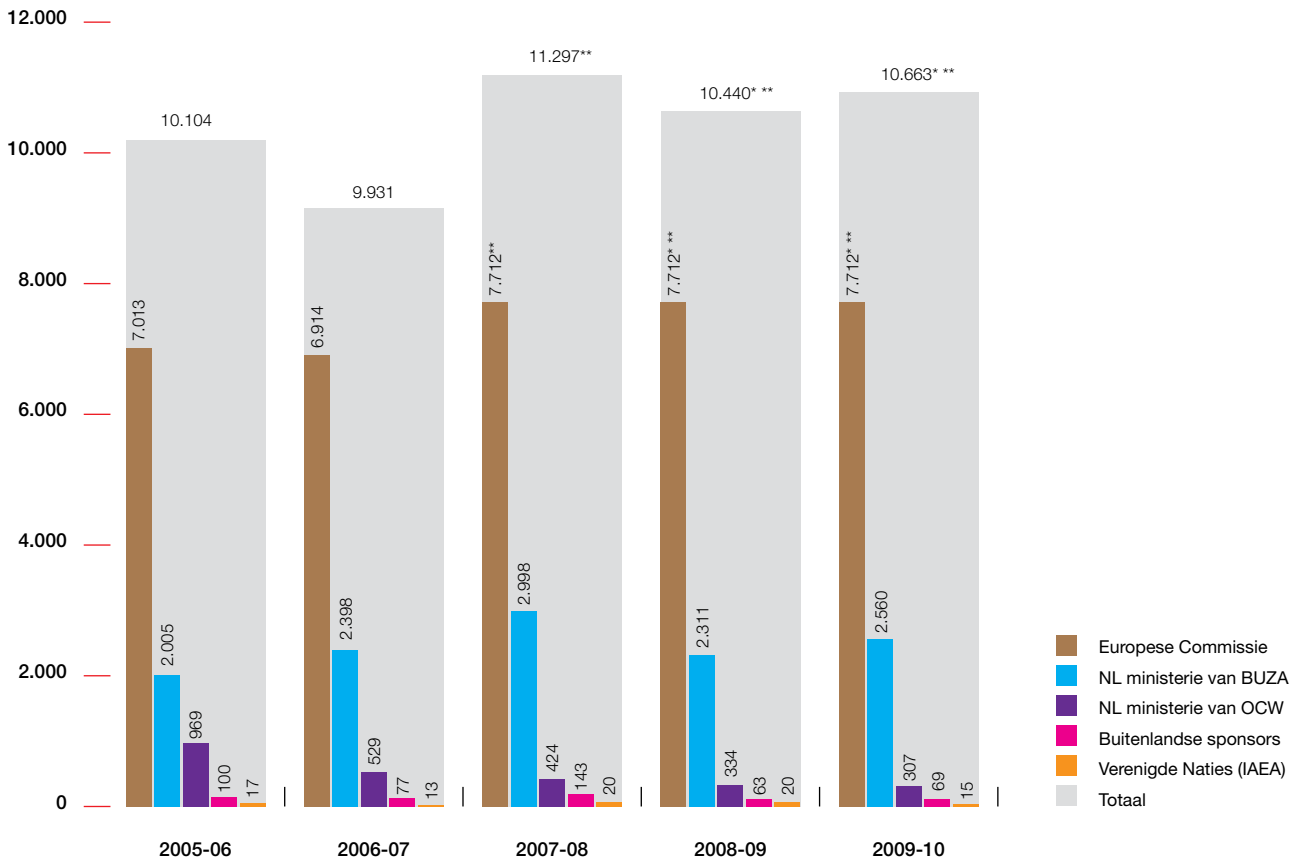
Grafiek III-09 Inkomende programmamobiliteit, in door de Nuffic beheerde programma's, NL-programma's, BUZA, 2005-2010

Grafiek III-10 Inkomende programmamobiliteit, in door de Nuffic beheerde programma's, NL-programma's, OCW, 2005-2010

Grafiek III-07

Totale inkomende programmabiliteit, in door de Nuffic beheerde programma's, naar sponsor, 2005-2010

Bron: Nuffic, 2010

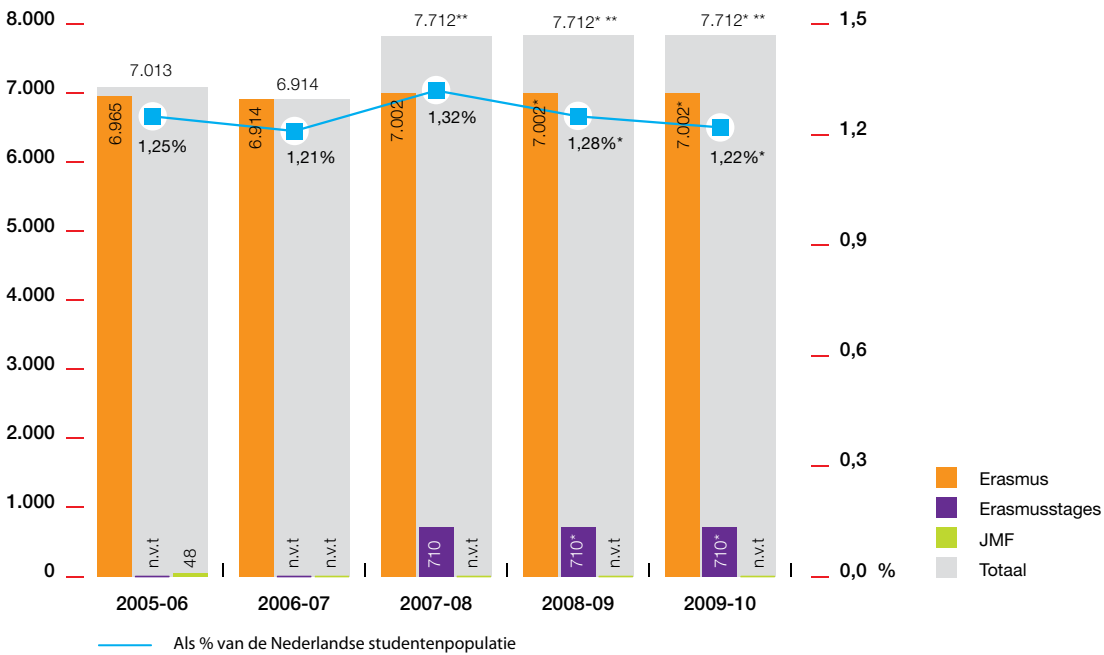
* Inschatting.

** Vanaf 2007-08 inclusief Erasmusstages.

Grafiek III-08

Inkomende programmabiliteit, in door de Nuffic beheerde programma's, EU-programma's, als percentage van de studentenpopulatie, 2005-2010

Bron: Nuffic, 2010

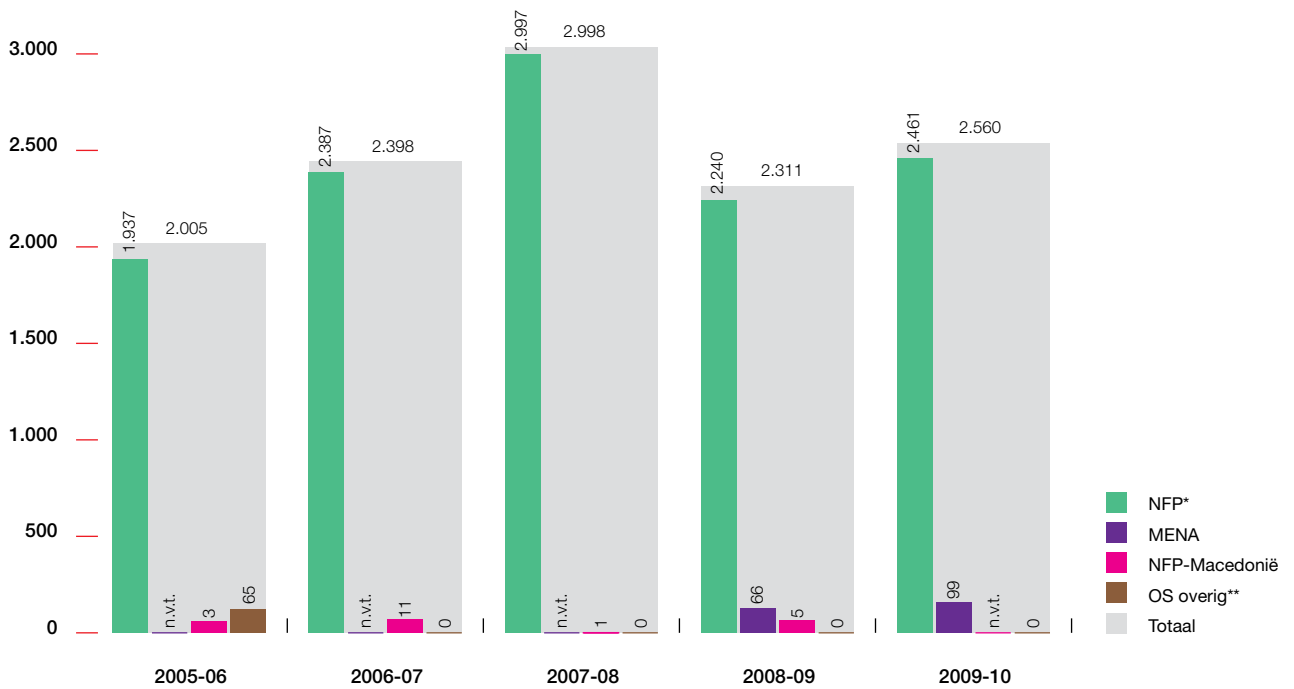
* Inschatting.

** Vanaf 2007-08 inclusief Erasmusstages, eerdere instroom in het kader van het toenmalige Leonardo da Vinci programma onbekend.

Grafiek III-09

Inkomende programmamobiliteit, in door de Nuffic beheerde programma's, NL-programma's, BUZA, 2005-2010

Bron: Nuffic, 2010

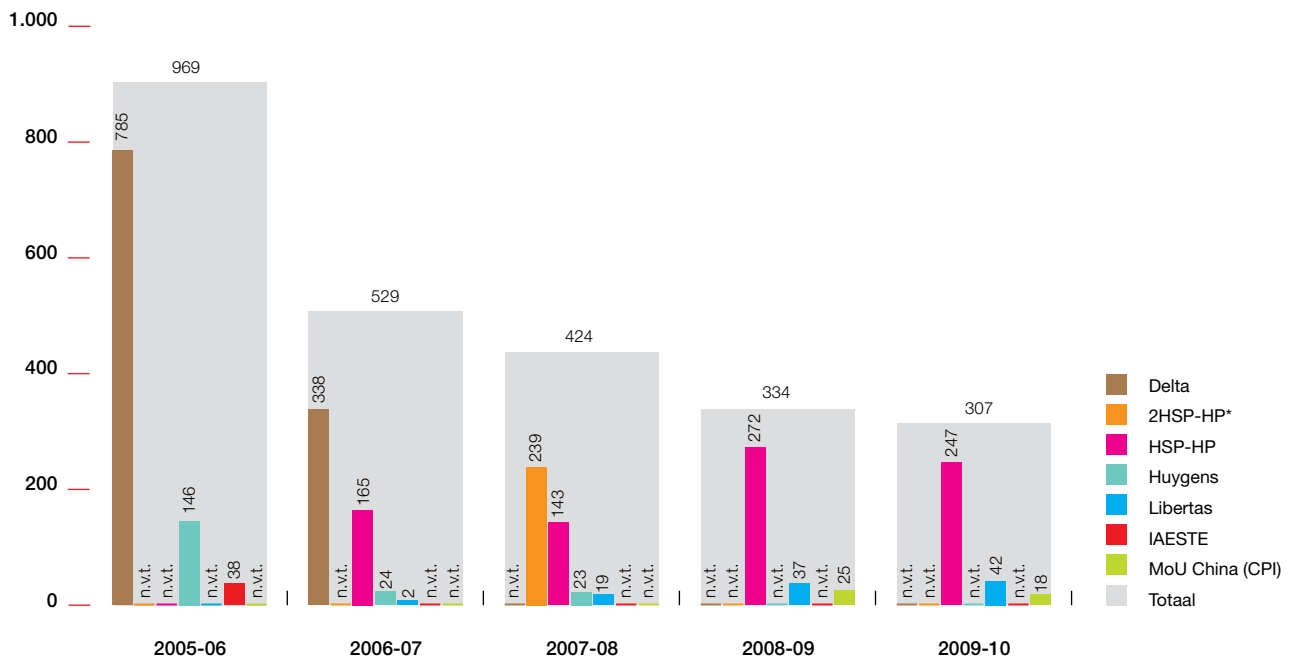

* Master programme/Short course/PhD programme/Refresher course/Tailor-made course.
 ** JMF.

Grafiek III-10

Inkomende programmamobiliteit, in door de Nuffic beheerde programma's, NL-programma's, OCW, 2005-2010

Bron: Nuffic, 2010

* 2HSP-HP betreft een uitzonderlijke tweede oproep in het HSP-HP-programma, in 2007.

In de volgende grafieken wordt kort aandacht besteed aan de inkomende mobiliteit in het kader van het Erasmusprogramma.

Als vanouds kwamen ook in het laatste peiljaar, 2007-08, de meeste Erasmusstudenten die voor een deelstudie naar Nederland kwamen, uit Spanje. Frankrijk en Duitsland zijn ook nog steeds het tweede en derde land van herkomst. Procentueel vond de grootste stijging plaats uit Hongarije (+26%), Turkije (+18%) en het Verenigd Koninkrijk (+12%). De grootste daling betrof studenten uit Zweden (-18%), uit Finland (-15%) en uit Tsjechië (-14%). Het totaal aantal binnenkomende Erasmusstudiestudenten nam daarbij iets toe, van 6.965 tot 7.002.

[Grafiek III-11](#) [Erasmusherkomstlanden, studie \(150 of meer Erasmusstudenten\), 2004-2008](#)

Hoe populair is Nederland onder buitenlandse Erasmusstudenten die voor een deelstudie naar het buitenland gingen? 8% van de Zweedse Erasmusstudiestudenten kwam in 2007-08 naar Nederland. Dit gold ook voor 8% van de Finse Erasmusstudiestudenten en voor 7% van de studenten uit Hongarije, Turkije en België. Vergeleken met een jaar eerder was er bij de landen waar meer dan 150 studenten vandaan kwamen, met uitzondering van Hongarije, waar het aandeel Nederlandgangers steeg met 16%, vaker sprake van een daling van het aandeel dan van een stijging. Forse dalingen traden op bij studenten uit Tsjechië (-18%), Turkije (-16%) en Zweden (-12%). Het aandeel Nederlandgangers van de totale Erasmuspopulatie bleef met 4,3% echter gelijk aan dat in 2006-07.

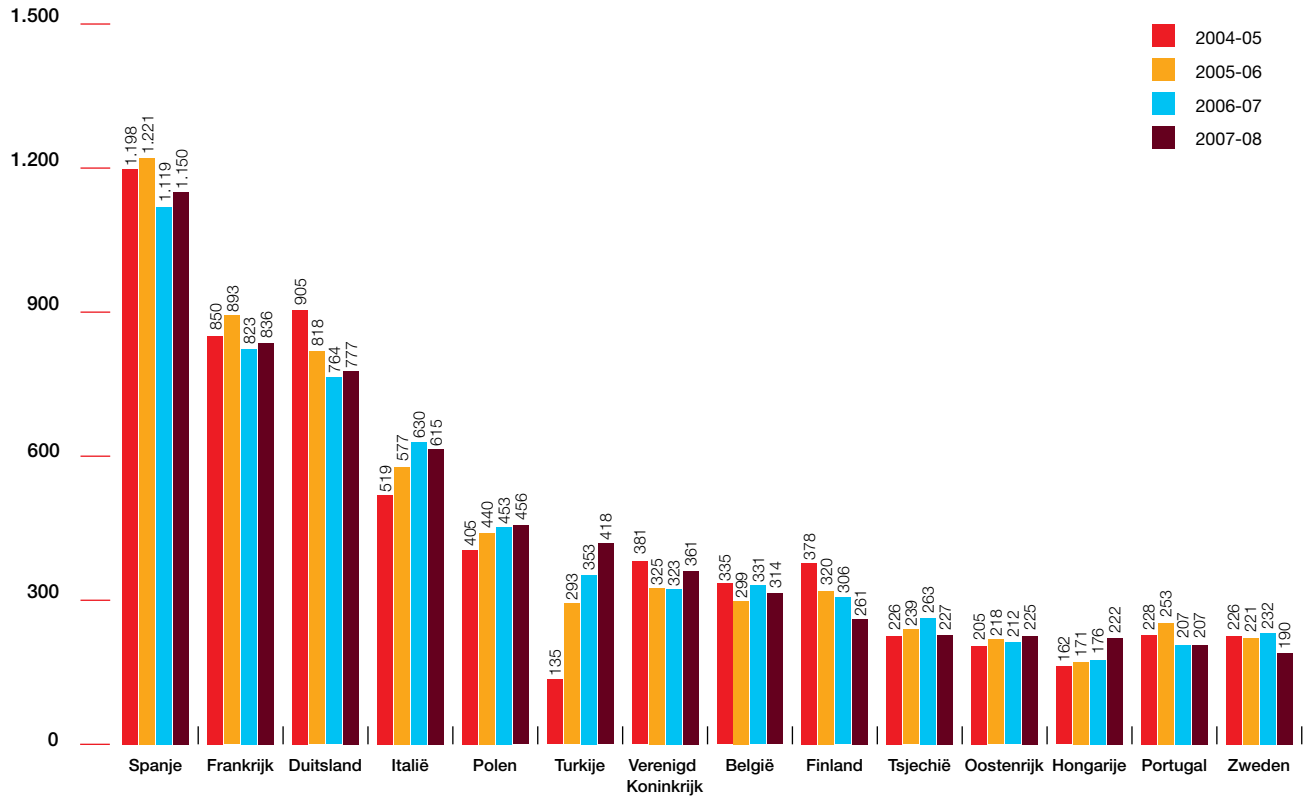
[Grafiek III-12](#) [Erasmusherkomstlanden, studie \(150 of meer Erasmusstudenten\), percentage Nederlandgangers van de totale Erasmuspopulatie per land, 2004-2008](#)

Voor het eerst zijn ook gegevens bekend over Erasmusstagiars die naar Nederland kwamen. Dit betrof in 2007-08 710 studenten. Zij kwamen, interessant genoeg, vooral uit Frankrijk (168), gevolgd door Duitsland (126), Turkije (73) en Spanje (70). Omdat in deze getallen nog niet alle stagiars zijn meegenomen, zullen de feitelijke aantallen hoger liggen.

Grafiek III-11

Erasmusherkomstlanden, studie (150 of meer Erasmusstudenten), 2004-2008

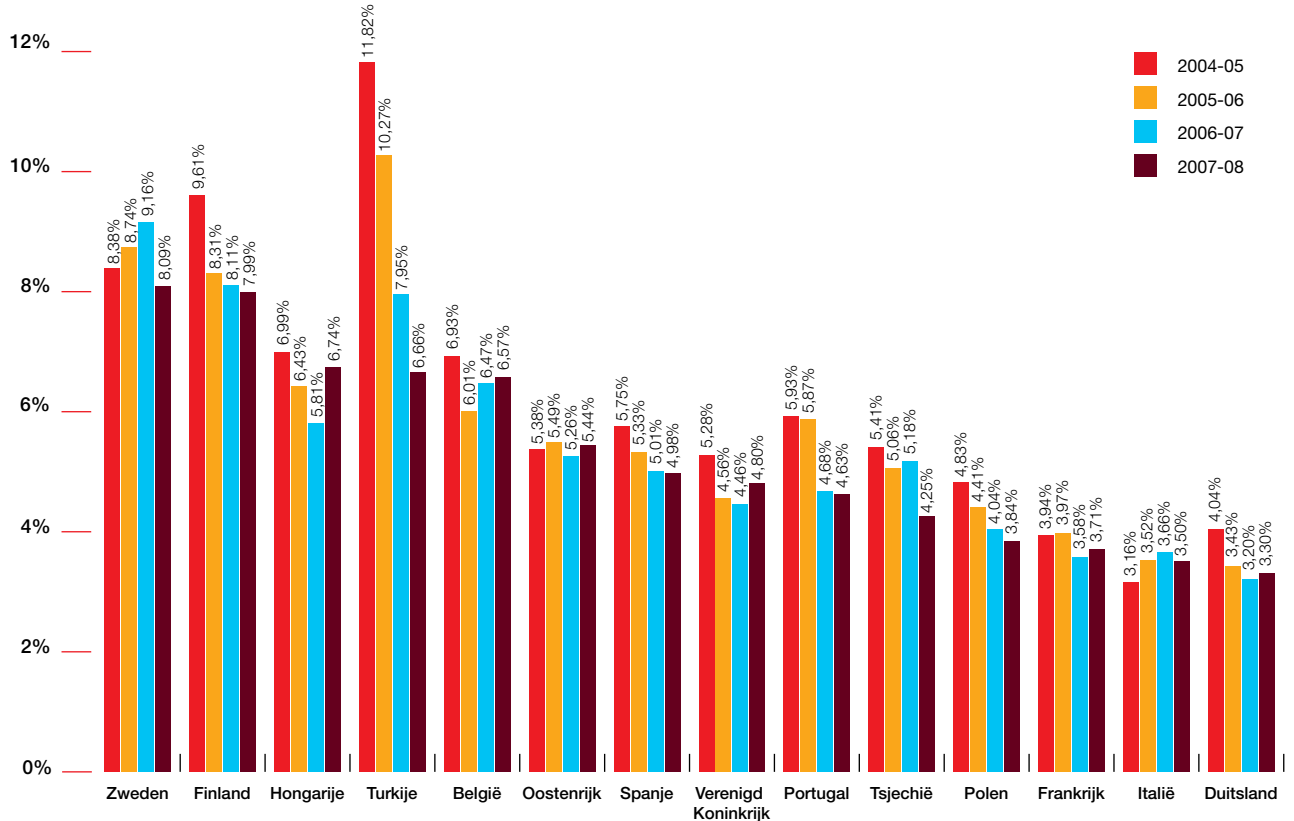
Bron: Nuffic, 2010

Grafiek III-12

Erasmusherkomstlanden, studie (150 of meer Erasmusstudenten), percentage Nederlandgangers van de totale Erasmuspopulatie per land, 2004-2008

Bron: Nuffic, 2010

Trends: Uitgaande mobiliteit

De totale uitgaande mobiliteit lijkt sinds 2007-08 fors te zijn gestegen. De grootste stijging trad echter op bij uitgaande Erasmusstagiairs en deze stijging is grotendeels te danken aan een verbeterde administratie in Brussel. Zeker is dat er een toename was van het aantal Erasmusstudenten dat voor een studiedeel naar het buitenland ging. Het aantal deelnemers aan mobiliteitsprogramma's van het VSBfonds en van de Nederlandse overheid nam daarentegen licht af. Bij het VSBfonds kwam dit door een verminderd aanbod, bij de Nederlandse overheid – in het geval van het HSP-TP-programma – doordat hogere beursbedragen werden toegekend.

De door de Nuffic beheerde uitgaande mobiliteit kan volgens de nu bekende gegevens ingeschat worden op ongeveer 1,1% van de Nederlandse studentenpopulatie.

Grafiek III-13 Totale uitgaande programmamobiliteit, in door de Nuffic beheerde programma's, naar sponsor, 2005-2010

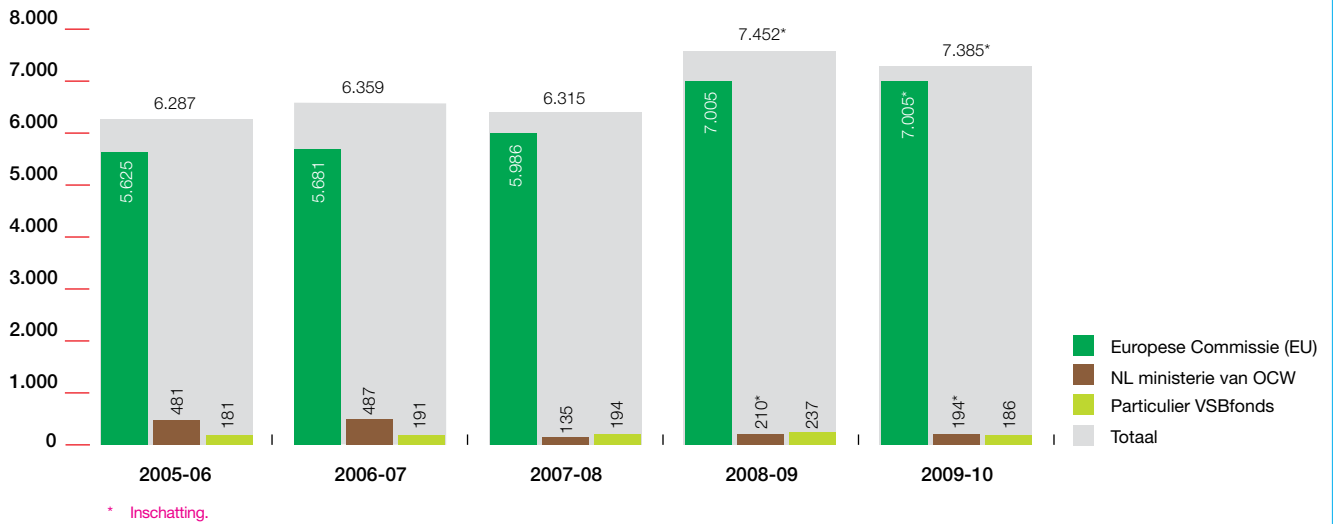
Grafiek III-14 Uitgaande programmamobiliteit, in door de Nuffic beheerde programma's, EU-programma's, als percentage van de studentenpopulatie, 2005-2010

Grafiek III-15 Uitgaande programmamobiliteit, in door de Nuffic beheerde programma's, NL-programma's, 2005-2010

Grafiek III-13

Totale uitgaande programmamobiliteit, in door de Nuffic beheerde programma's, naar sponsor, 2005-2010

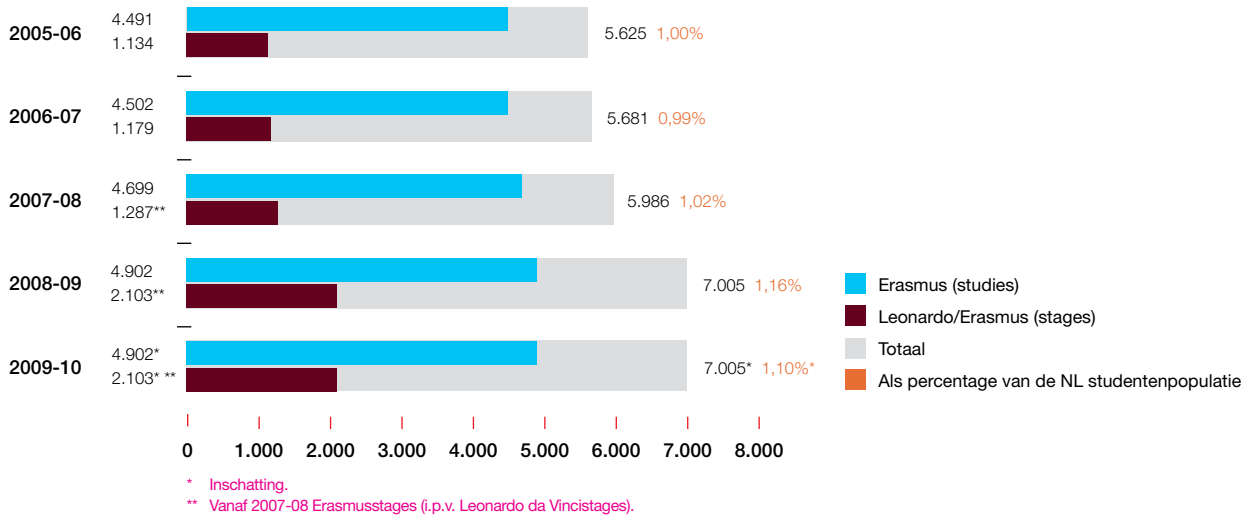
Bron: Nuffic, 2010

Grafiek III-14

Uitgaande programmamobiliteit, in door de Nuffic beheerde programma's, EU-programma's, als percentage van de studentenpopulatie, 2005-2010

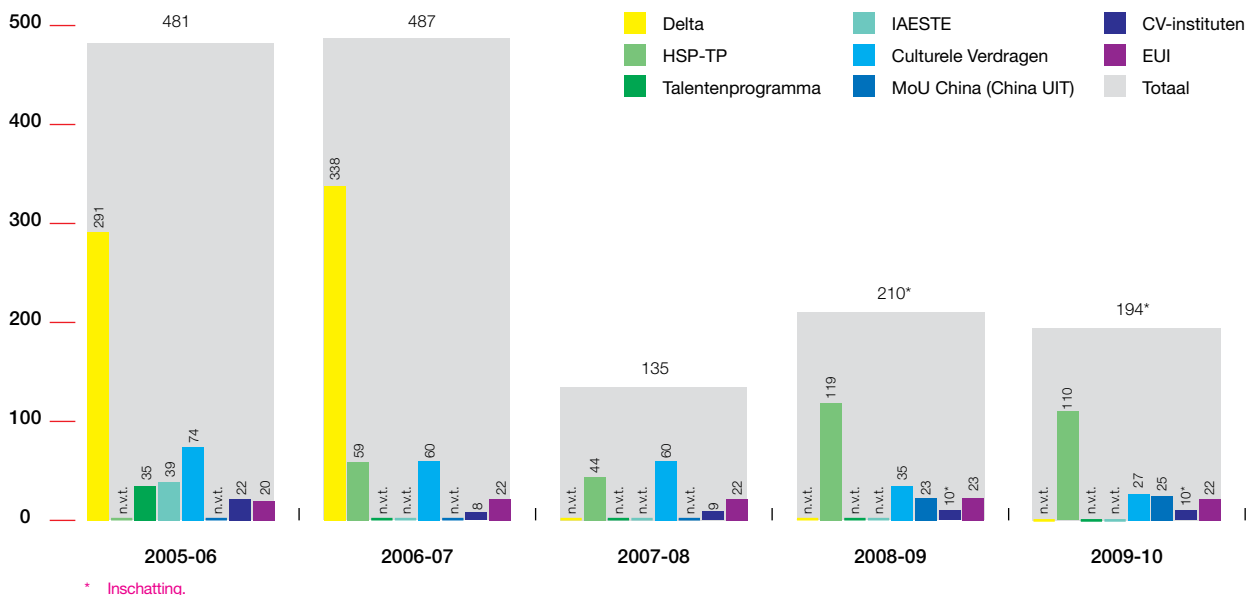
Bron: Nuffic, 2010

Grafiek III-15

Uitgaande programmamobiliteit, in door de Nuffic beheerde programma's, NL-programma's, 2005-2010

Bron: Nuffic, 2010

Nederlandse Erasmusstudiesstudenten gingen ook in 2008-09 weer in groten getale naar Spanje. Het Verenigd Koninkrijk versterkte haar positie op de tweede plaats, gevolgd door Frankrijk en Zweden. De grootste toename betrof studenten naar Noorwegen (+30%), naar Portugal (+22%), naar Turkije (+17%) en naar België (+15%). Er was minder belangstelling voor een studiedeel in Finland (-11%), Denemarken (-10%) en Oostenrijk (-8%).

[Grafiek III-16 Erasmusbestemmingslanden, studie \(100 of meer Erasmusstudenten\), 2005-2009](#)

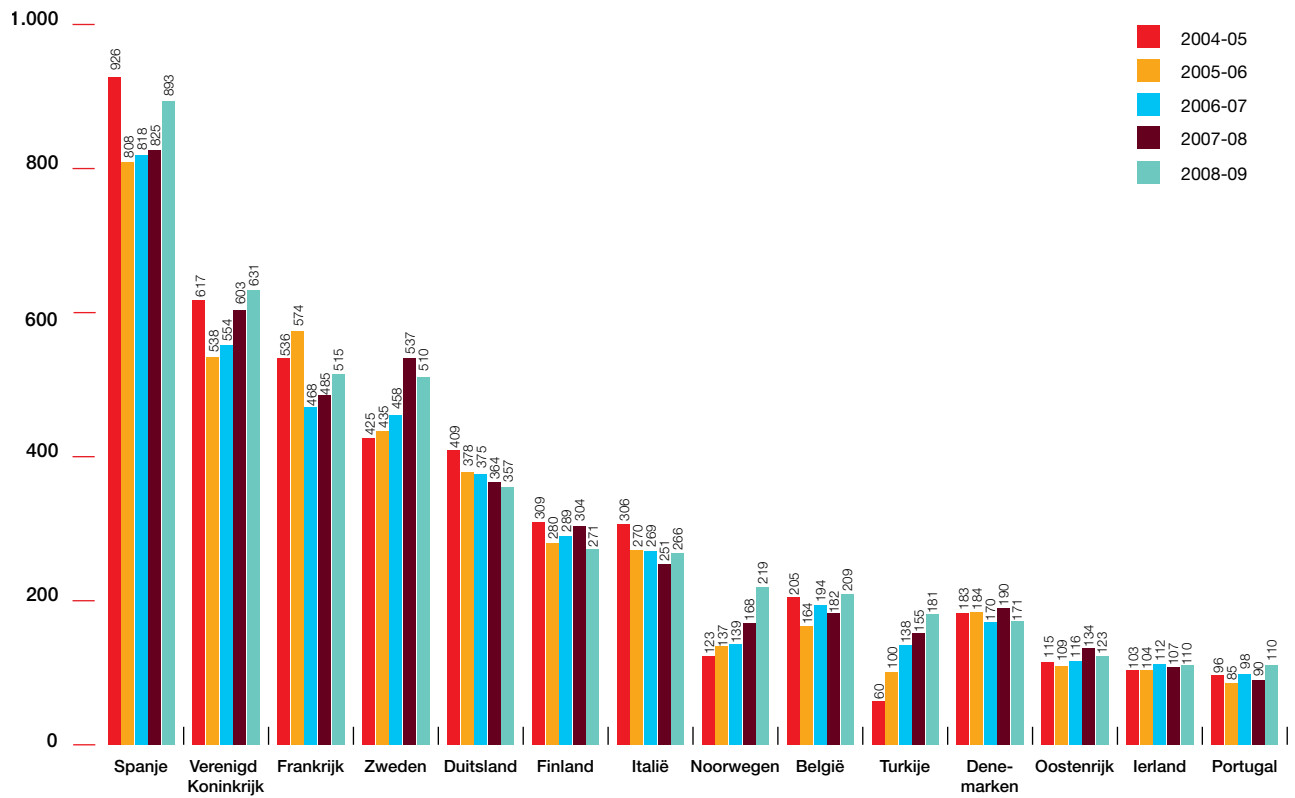
Wat uitgaande Erasmusstagemobiliteit betreft waren de belangrijkste doellanden het Verenigd Koninkrijk, Spanje, België en Duitsland. In het jaar 2008-09 maakten volgens de meest recente gegevens 2.103 studenten gebruik van deze beurs.

[Grafiek III-17 Erasmusbestemmingslanden, stage \(50 of meer Erasmusstudenten\), 2007-2009](#)

Grafiek III-16

Erasmusbestemmingslanden, studie
(100 of meer Erasmusstudenten), 2005-2009

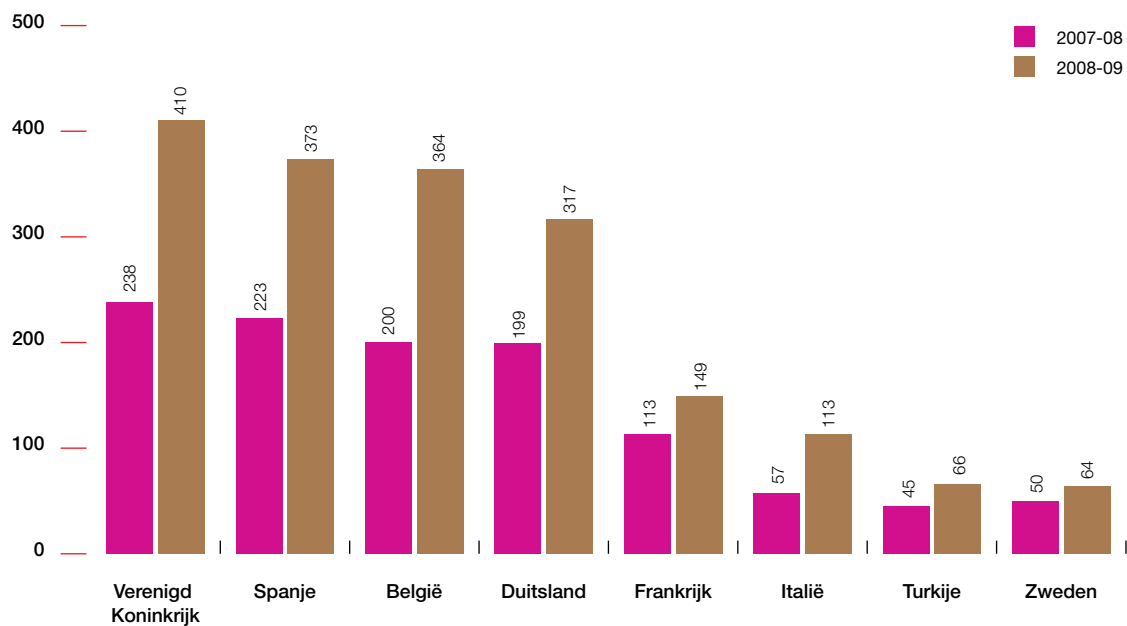
Bron: Nuffic, 2010

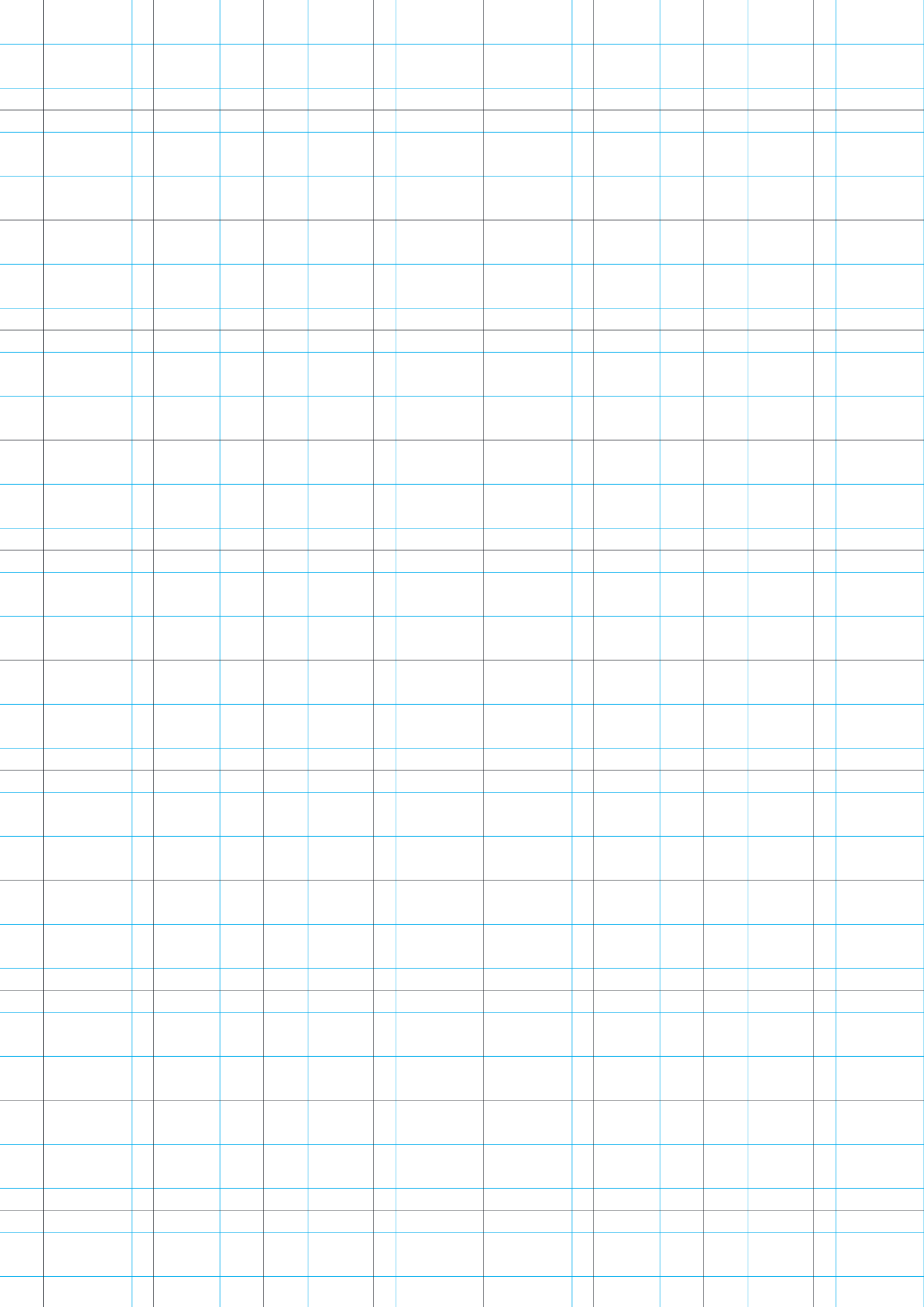
Grafiek III-17

Erasmusbestemmingslanden, stage
(50 of meer Erasmusstudenten), 2007-2009

Bron: Nuffic, 2010

Noot: De stijging tussen 2007-08 en 2008-09 is in grote mate het gevolg van verbeterde administratie in Brussel.

Lijst met afkortingen

Lijst met afkortingen

AOC	Agrarisch Opleidings Centrum
BAND	Bilateraal Austausch programma Nederland-Duitsland
Bios	Bevordering Internationale Oriëntatie en Samenwerking (vernieuwd po/vo-beurzenprogramma van ministerie van OCW, waarin eerdere programma's zoals Plato, Pluvo, Buurlanden en Piton werden samengevoegd)
bve	beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
BuZa	Ministerie van Buitenlandse Zaken
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CFI	Centrale Financiën Instellingen (OCW)
CINOP	Centrum voor Innovatie van Opleidingen
Colo	Samenwerkende kenniscentra voor beroepsonderwijs en bedrijfsleven
Comenius	Europees actieprogramma, is deel van Leven Lang Leren Programma (LLP)
CROHO	Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (DUO)
DGO	Dienstverlening, Gezondheid, Welzijn en Onderwijs (bve-sector)
EER	Europese Economische Ruimte: EU plus Liechtenstein, IJsland en Noorwegen
EFTA	Engels voor EVA: Europese Vrijhandelsassociatie, Liechtenstein, IJsland, Noorwegen en Zwitserland.
EIO	Europese en Internationale Oriëntatie (acroniem voor de doelstelling van mobiliteitsprogramma's)
Elos	Europa als leeromgeving voor scholen (concept en netwerk, ontstaan als een EU-Comeniusproject)
EP	Europees Platform – internationaliseren in onderwijs
Erasmus	Europees actieprogramma voor het ho, is deel van Leven Lang Leren Programma (LLP)
EU	Europese Unie
Grundtvig	Europees actieprogramma, deel van Leven Lang Leren Programma (LLP)
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs
ho	hoger onderwijs
IAEA	International Atomic Energy Agency
IAESTE	International Association for the Exchange of Students for Technical Experience
ICT	informatie- en communicatietechnologie
IMON	Internationaliseringsmonitor van het onderwijs in Nederland
IND	Immigratie- en Naturalisatie Dienst
Kans	programma voor onderwijs Samenwerking tussen Nederland, de Nederlandse Antillen en Aruba, tot 1 januari 2009
Leonardo da Vinci	Europees actieprogramma voor beroepsopleidingen, deel van Leven lang Leren Programma
LLP	Leven Lang Leren Programma van de EU
LinQ	Project ter versterking van vreemdetalenonderwijs in po/vo
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
mbo	middelbaar beroepsonderwijs
MVV	Machtiging tot Voorlopig Verblijf
Neso	Netherlands Education Support Office
Nuffic	Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OECD)
OS	ontwikkelingssamenwerking

PLATO	Promotie Lerarenmobiliteit, Arbeidservaring en Training in het Onderwijs (po/vo)
PLUVO	Programma voor Leerlingenuitwisseling in het Voortgezet Onderwijs (vo)
po	primair onderwijs
ROA	Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (Universiteit van Maastricht)
ROC	Regionaal Opleidings Centrum
tto	tweetalig onderwijs (Nederlands-Engels)
VISIE	Volledige Internationale Studie In Europa
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
vo	voortgezet onderwijs
vtto	vroeg vreemdetalenonderwijs
vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
wo	wetenschappelijk onderwijs

Colofon

ISBN

978-90-5464-049-3

Eindredactie

Eric Richters, Eric Daamen, Nuffic

Bijdragen

Wouter Smit, Anna Geertsma, CINOP
Katinka Stieger, Frank Smit, Pieter Tekelenburg, EP
Eric Richters, Nuffic

Vormgeving en opmaak

Ontwerpwerk, Den Haag

Druk

Prints & Proms, Rotterdam

Nederlandse organisatie voor
internationale samenwerking
in het hoger onderwijs

eupees platform
internationaliseren in onderwijs

